

Interview met de heer K. Ravensbergen op 17 april 2018

Inhoudsopgave:

- Geboorte, gezin, grootouders, woonadressen en opvoeding.
- Grootouders moederskant en buurtverhalen.
- Begin Tweede Wereldoorlog, werkzaamheden vader, schooltijd.
- De oorlogsperiode.
- Jeugdherinneringen aan de oorlog.
- Einde schooltijd, 12 jaar, aan het werk o.a. bij Krantz lakenfabrikant van 1947-1955.
- Militaire dienst. Aanvullend onderwijs via avondscholen.
- Werken bij Van Woerden zoetwaren groothandel.
- Werken bij melkhandel Menken. [Wassenaar].
- Kennis maken met echtgenote, vrije tijd, Concordia muziekkorps, K&G [Kunst en Genoegen].
- Trouwen en inwoning.
- Briefbesteller bij de PTT. Daarna terug naar Van Woerden.

I-1: In welke plaats bent u geboren en in welk jaar bent u geboren?

G: Ik ben in Leiden geboren in 1933.

I-1: En bent u thuis geboren of in een ziekenhuis?

G: Ziekenhuis.

I-1: En welk ziekenhuis was dat, het Academisch Ziekenhuis Leiden?

G: A.Z.L.

I-1: Als je nou daar een kind kreeg, er werd een kind geboren, hoe ging het dan met de aangifte van het kind, dat het geboren was?

G: Nou, dan moet ik mijn moeder citeren, die heeft me dat verteld: de hoofdzuster kwam direct na de bevalling op de zaal hoe of het kind moest heten en toen zei m'n moeder: "Naar zijn grootvader". En toen zei de zuster natuurlijk van: "Ja, hoe heet de grootvader dan?" Nou, mijn grootvader heet Klaas, nou, Klaas op te noemen [Nicolaas Ravensbergen, geb. 2-6-1887 Barwoudswaarder, machinist, overl. Leiden 14-12-1935, tr. Oudshoorn 17-11-1910 Hermina Terreehorst, geb. Leiderdorp 31-5-1888, overl. Leiden 1-3-1963]. "Nou, oké". "Nou zeg", dat, zoiets dergelijks had ze gezegd, nou, en weg. Nou, mijn vader [Nicolaas Ravensbergen, geb. Leiden 6-9-1911, overl. Leiden 14-12-1987, tr. Leiden 30-11-1932 Wilhelmina de Wit, geb. Leiden 2-9-1910 als dochter van Willem de Wit en Niesje Huijsman, overl. Leiden 1-7-1995] die kwam 's avonds en die vroeg van of alles geregeld was. "Ja, het is allemaal geregeld". Alleen ja, toen herstelde ze dat, want: "Oh, ik heb gezegd Klaas, het moet Nicolaas wezen". Nou ja, goed, dus mijn vader de andere dag naar het Stadhuis gegaan; die dacht het daar recht te breien. Het stadhuis was toendertijd afgebrand; ze waren het aan het verbouwen.

I-1: Ja, in 1929 is die afgebrand.

G: 12 februari. Toen is ie dus naar de gemeenteambtenaar gegaan om dat te herstellen, maar ja, dat kon, maar daar zat een prijskaartje aan. Dat prijskaartje was driehonderd gulden.

I-1: Tjonge.

G: In 1933.

I-1: Dat was een kapitaal.

G: Dat had die man toch niet.

I-1: Nee.

G: Dat hebben ze zo gelaten. Nou, en mijn grootvader was er ook content mee. Die zei: "Nou, dan roep je gewoon, dan noem je gewoon Nico, en dan houden we het daar op".

I-1: Heb je toch Nico en Klaas: Nicolaas.

G: Toch ja, ik zal maar zeggen: toch later is er wat problemen mee gekomen, problemen, verschillen; de een noemde me Klaas, de andere Nico. Want op de lagere school kwam de hoofdonderwijzer, meneer Meijer, die kwam altijd de eindrapporten uitdelen en daaraan gaf hij aan wie er wel overgingen en wie er niet overgingen, en ook zei hij van goedkeurende, dat je goede cijfers had en zo, en zei die altijd, kwam die altijd bij mij en zei die: Klaas Ravensbergen, en dan keek de hele klas keek me aan, want die wisten niet beter dan dat ik heet Nico. [lacht]. Die dachten: wat is dat nou, weet je wel. Vooral de eerste jaren was dat, en zo ging dat dus door. Maar die kinderen hielden me altijd voor Nico aan.

I-1: Ja, maar dat was wel een bijzonder verhaal over die aangifte van uw geboorte!

G: Ja.

I-1: In welke straat in Leiden woonden uw ouders toen u geboren werd?

G: Nou, ik ben aan het zoeken geweest naar de naam van die straat. Het was een poort op de Langegracht, die poort heette de Susanna Venkenstraat [De Blansjaarpoort werd door eigenaar A. Blansjaar naar zijn in 1887 overleden vrouw Susanna Klinkertstraat genoemd], en in die poort, als je die doorliep, had je twee zijstraatjes en dat had een naam. En wij woonden op nummer 11; daar heb ik nog een foto van zelfs. Maar ik moet ook nog de afdruk hebben van het boek, het straatnamenboek uit de jaren dertig en dat heb ik bij het Archief indertijd gehaald en dat heb ik gekopieerd. Dat moet ik nog ergens hebben zitten. Ik heb nog niet goed gezocht. De volgende keer zal ik je laten zien hoe dat heette, die straat.

I-1: Oke. Met hoeveel kinderen waren jullie?

G: Ik was de eerste, en daarna kwamen er nog zes.

I-1: Dus totaal met zeven kinderen, waarvan u de oudste bent?

G: Ja.

I-1: Waren uw ouders lid van een kerk?

G: Ja, de Nederlands-Hervormde Kerk.

I-1: En waar gingen jullie naar de kerk?

G: Als we naar de kerk gingen, dan was het de Mare.

I-1: Op de Lange Mare?

G: De Mare, ja, de Marekerk.

I-1: A ja, dat was natuurlijk de bekende kerk in Leiden. Gingen jullie iedere zondag naar de kerk?

G: Nee, nee hoor, maar thuis was wel zo: er werd wel uit de bijbel gelezen, als er eten was, gegeten werd, dan was, alleen op zondag, want in de week dan hadden ze geen tijd ervoor, dan werd er altijd een stukje uit de bijbel gelezen [lacht]. En dan, nou ja, dan konden we dus gaan beginnen met eten. Alleen op zondag.

I-1: Bent u op zondagschool geweest?

G: Nee, niet bewust. Ik ben een keer onbewust met iemand mee geweest, maar dat was niet de bedoeling. Later ben ik dus op zondagschool geweest en toen ben ik dus zondagsschool-assistent geweest. Maar toen was ik, later, dat was later.

I-1: Toen was u al een stuk ouder?

G: Toen was ik een stuk ouder, ja.

I-1: Waren uw ouders ook lid van een politieke partij?

G: Nee.

I-1: Nee? Nee, hadden ze ook geen speciale...

G: Ik zou het niet weten.

I-1: Hadden ze ook een voorkeur voor een politieke partij?

G: Nou, ik ken, dat ken ik u niet zeggen.

I-1: Ging u, werd er wel gestemd als er verkiezingen waren?

G: Ik dacht het wel, maar dat weet ik niet.

I-1: U heeft daar geen herinneringen aan?

G: Nee.

I-1: Nou, oké. Kunt u iets vertellen hoe u door uw ouders werd opgevoed, bijvoorbeeld streng of juist heel vrij.

G: Nou ja, er waren wel regels natuurlijk, maar niet dat je zegt van dat ik streng opgevoed ben.

Dat mocht ik niet en dat mocht ik niet, en dan deed ik het ook niet. En dat was met alle jongelui, jongens, ook precies hetzelfde. Ja, d'r was er wel eens eentje die buiten de pot ging, bij wijze van spreken, maar dan kreeg tie dus wel van jetje natuurlijk. Want het was toch wel de gewoonte dat als er een kind gestraft werd, dat hij een pak voor z'n broek kreeg.

I-1: Ja, ja dat was in die tijd nog heel gewoon.

G: Ja, heel gewoon, maar ik heb het nooit gehad.

I-1: Nee, dus u bent niet overdreven streng opgevoed in ieder geval?

G: Nee, maar ik was natuurlijk veel bij mijn grootmoeder.

I-1: Ja, hoe kwam dat?

G: Nou ja, mijn opa was natuurlijk helemaal gek met me, en ja, toen ik wat leeftijd, twee jaar of iets dergelijks, ja dat weet ik niet, dat ken ik me niet herinneren, heb ik wel eens gehoord dat ze zeiden, altijd mijn grootmoeder en grootvader: "Ach, laat die jongen maar hier; gaan jullie maar lekker naar huis". Weet je wel, zoiets dergelijks. Dat vonden ze prachtig dat ik zo'n jonge knaap was, en ik had een oom, mijn vaders jongste broer, die was drie jaar ouder als ik. Dus toen ik eenmaal in de leeftijd van drie, vier jaar kwam, was het natuurlijk een aanvulling voor hem, want dan waren we samen altijd wel bezig, altijd wel met een en ander, spelletjes en toestanden, ja.

I-1: En waar woonden, dat waren trouwens de ouders van je vader?

G: Ja, de ouders van mijn vader.

I-1: Waar woonden die?

G: In de Van Hogendorpstraat, wat nu aan de kant van de Willem de Zwijgerlaan is. Die rand, dat is de Van Hogendorpstraat, heette dat. Je hebt de [Van] Limburg Stirumstraat, Van der Duynstraat. Dat was eigenlijk wat ze nu Leiden-Noord noemen.

I-1: Ja, heeft u ook de ouders van uw moeder gekend?

G: Een deel. Mijn moeder had een vader dus [Willem de Wit, loswerkman, tr. Rijnsburg 17-5-1900 Niesje Huijsman, door echtscheiding ontbonden bij vonnis van 8-5-1923] en die we, later, toen wij in de buurt woonden bij hem, toen heb ik hem wel gekend. Maar daar deden we weinig, niks mee, want dat was een beetje vreemd, want die man was voor de tweede keer getrouwd en die vrouw was voor de derde keer getrouwd.

I-1: Ah ja.

G: Ja, dat zat een beetje vreemd.

I-1: Dus daar had u niet veel contact mee?

G: Nee, daar had ik geen, nou, de opa van mijn moeders kant, mijn vaders kant, nee. De vader van mijn moeders kant, die kwam dus wel eens bij ons thuis om te vragen voor een aardappeltje, gekookt aardappeltje, want hij viste zo graag.

I-1: Ja, en dat deed ie met aardappels?

G: Dat deed die met een aardappeltje. En dan vroeg die aan mij om een schoolpennetje, en dan kreeg die een pennetje van mij van school als ik die had, meestal een ouwe die niet gebruikt werden, en daar haalde die, die stak die in een aardappeltje, en dan ging die zo vissen. Maar hij zat altijd op karper te vissen.

I-1: In de Leidse grachten?

G: Nee in, bij de Spanjaardsbrug zat ie altijd, in de, hoe heet dat daar: de Zijl. De Rijn; maar die viste hele grote.

I-1: Ja.

G: Want z'n vrouw had een regenton buiten staan om water op te vangen waarin ze waste, en als die dan thuiskwam 's avonds, dan werd die vis daarin gedeponereerd. En soms was die zo groot dat de kop aan de staart kwam. Ja, want wij vroegen dan wel: "Wanneer ga je hem slachten, weet je wel, schoonmaken?" Maar dan ging ik wel eens kijken hoe die dat deed. Daar kommen van die blazen uit en dan mochten wij, die blazen, daar mochten wij op trappen, want dat gaf een knal.

I-1: Ja, dat was spectaculair natuurlijk. Weet u wat uw grootvader van moederskant, wat hij voor beroep had - wat die voor werk heeft gedaan?

G: Geen idee, want die man was altijd thuis. Volgens mij was een man, was een hartpatiënt; dat heb ik altijd gehoord, dat die het aan zijn hart had. Daarom was vissen heel goed voor hem.

I-1: Maar dat was dus van uw moeders kant he?

G: Ja.

I-1: En de grootvader van vaderskant, wat deed die voor werk?

G: Die was eh, nou ja die was, het laatste wat ie werkzaam was bij de stedelijke lichtfabrieken, was ie machinist. Want dan zat die aan de elektrische centrale, die je daar al had op de Langegracht, en die moest ie, die turbines moest ie allemaal aanhouden en zo. Hij kwam als, hij kwam van de scheepvaart af, want hij was kapitein geweest op de Volharding. De Volharding is een boot, ja, je had de Volharding I, II, III, en dat is een beurtvaartbedrijf en die vaarde dan ja goederen en ook mensen.

I-1: Ja. Naar Amsterdam, geloof ik hé?

G: Ja, maar mijn grootvader zat op Utrecht, want mijn grootmoeder, die heb ie, die heb die daar ontmoet, als ik het zo hoorde een keer, want dan was ze, nou, ze was dus van gast, weet je wel hé? Wat was ze nou, zeg maar, wat ik, ze moet daar...

I-1: Passagieren, dat bedoelt u?

G: Ja, ken ik toch niet opkomen. Ja, gek is dat hé.

I-1: Passagieren en zo hebben ze elkaar daar leren kennen?

G: Daar hebben ze elkaar waarschijnlijk een keer gezien, enne, zo is dat dus...

I-1: En die boot, die boot die ging vanaf wat nu de Haven is in Leiden van gebouw De Volharding?

G: Van De Volharding, die je daar hebt. En ik heb er nog een mooie ansichtkaart, met ook de boot de Volharding, ook zien wegvaren. Maar ja, jarenlang hij heeft ie op die boot gevaren.

I-1: En toen die bij de Lichtfabriek werkte, was ie natuurlijk al lang gewend aan machines als kapitein van een stoomboot?

G: Ja, ja, want het was ook zo dat hij... Die hele beurtvaart die nam af, dat werd minder in de jaren twintig, begin twintig; toen zag die man natuurlijk eigenlijk van eh, hier moet ik van af.

I-1: Een andere baan zoeken.

G: Want straks, dan gaan meer mensen met het spoor als met de boot. Nou ja goed, en toen is die, als ik het goed heb, is die begin in twintig is die daar bij die Lichtfabrieken terecht gekomen. Ik dacht drie- of vierentwintig, ik heb er nog naar gezocht, maar dat heb ik nog steeds niet kunnen vinden. En er moet ook een loonlijst zijn, je moet, ik wilde toen weten wat die man verdiende.

I-1: Ja. Dat is natuurlijk leuk om te weten.

G: Hij was ook een hele technische man; hij had zijn eigen radio gebouwd. Dat was een hele grote vierkante radio van mahoniehout en bovenin de klep zat nog een draaigeval in en daar speelde we platen op. Op een gegeven moment moest je een naaldje erin zetten en later, ik mocht dat nooit natuurlijk, later mocht ik dat wel, maar dan speelden we daar die achtenzeventigtoerenplaten op.

I-1: Ja, ja, uw grootvader zal daar wel zuinig op zijn geweest natuurlijk, dat ie zelf gebouwd heeft.

G: Het is zelfs zo dat in de oorlog mijn grootmoeder het huis uit moest voor de Duitsers, omdat het oorlog was. Toen moesten de spullen opgeslagen worden, en toen is die radio, want die heb je toendertijd in moeten leveren, die hebben ze toendertijd op de zolder gezet, en ja, daar kwam je zomaar niet op; daar moest je echt wel een plat laddertje voor hebben om op die hoogte te komen. Want er was een gang boven; als je de trap op kwam, was er een gang en had je links had je dan een slaapkamer en rechts een slaapkamer en je had een open ruimte; dat was ook een slaapgelegenheid, maar daar had je gewoon een gestuukte muur en daar moest je tegenaan en daar had je een ruimte en daar kon je niet rechtop staan.

I-1: En daar heeft ie die radio...

G: Daar hebben ze toendertijd die spullen allemaal neergezet, want die Duitsers die kwamen d'r nooit.

I-1: Die hebben ze nooit gevonden?

G: Die hebben er nooit naar gekeken, want het waren echte Duitsers die d'r in zaten. Want die jongens die zaten natuurlijk ook daar voor, die werden ook verplicht. En daar waren natuurlijk ook wel jongens bij, die zeiden bij z'n eigen: wat moeten we hier? Ik ben d'r wel eens geweest, dan kwamen we vragen of er post was. Want d'r zaten dus twee zoons van d'r die waren dus op werk gezet, werkverschaffing gezet, in Duitsland in zo'n munitiefabriek, geloof ik dat die zat.

I-1: Maar dan ging u vragen of er post voor uw grootouders was?

G: Of er post was. Ja nou, mijn grootvader leefde al niet meer.

I-1: Maar voor uw grootmoeder?

G: Voor mijn grootmoeder; die zat er natuurlijk wel over in, over die jongens natuurlijk.

I-1: Wat deed uw vader voor werk?

G: Mijn vader was conserveerder.

I-1: Ja, wat moet ik me daarbij voorstellen?

G: Inmaken van groente.

I-1: Ja, en bij een bepaalde fabriek?

G: Ja, bij Schoondergang.

I-1: Schoondergang, dat was een bedrijf in Leiden?

G: Ja, op de Middelstegracht, en dat was ten opzichte van Tieleman en Dros een kleintje natuurlijk. Maar ze waren helemaal gespecialiseerd in bepaalde, ja, inmaak. Want het was Servero, je komt het nog wel tegen. Ik kom laatst nog een keer reclame tegen van Servero. Ik denk, die naam hebben ze vast gekocht. Want ik heb nog gezocht naar, ik heb nog een dingetje dat mijn vader een keer gehad heb van de zaak en dat is een asbakje van glas en daar staat Servero in.

I-1: Maar daar werden groenten ingemaakt?

G: Ja, groente en fruit, maar vooral groente.

I-1: En kon uw vader daar, wat hij daarmee verdiende, kon hij daarmee zijn gezin goed onderhouden?

G: Nou ja goed, hij kon, ja, ik merkte niet dat we tekort kwamen. Want het was zo, ik was zeven jaar en ik was overgegaan van de tweede naar de derde klas en toen nam ie me mee en toen kreeg ik al een cadeautje van hem en dat was een paar schaatsen. En ik weet nog goed: die moesten we kopen op de Nieuw Rijn [nr. 61] bij Kruyt, want je hebt Van der Wiel [nr. 62] had je daar en nog en daarnaast had je de gereedschappenbedrijf van Kruyt en daar verkochten ze ook schaatsen en ik kreeg een paar schaatsen van hem. Je had die dingen natuurlijk hé, anders had je het niet, want je kon die dingen niet bij ons, want je had bij je grootmoeder dat land en al die polders en al die slootjes; je had behoorlijke winters en je kon altijd schaatsen.

I-1: Maar daarmee wilt u zeggen: er was geen armoe bij u thuis bij u?

G: Niet direct nee. Ja, d'r was wel minder als bij een ander, maar ze deeën het er gewoon mee.

I-1: Heeft uw vader gewerkt totdat hij zijn AOW kreeg?

G: Nee, ja, hij heeft gewerkt tot ie z'n AOW kreeg, ja, hoewel de laatste jaren was tie, nee, was overgegaan, nee, hij werd ziek; hij kreeg een longprobleem en toen is ie afgekeurd geweest, maar hij heeft wel heel lang gewerkt; hij werkte dag en nacht.

I-1: Steeds bij Schoondergang?

G: Ja.

I-1: Heeft uw moeder ook nog moeten werken?

G: Nee.

I-1: Nee, als uw vader voldoende verdiende, hoefde dat natuurlijk ook niet.

G: Nee, was niet bij. Nou ja, ze kon natuurlijk altijd wel wat extra gebruiken, maar ik heb daar nooit gezien dat eh, dat het dus, dat er dus tekort was. Mijn vader hield het geld bij, dat heb ik wel gezien. En mijn moeder kreeg dan geld voor de week door te komen. Als er tekort was, dan moest ze vragen aan hem. Ja, dat was natuurlijk wel vreemd.

I-1: U vertelde dat u dus in een straat bij de Langegracht hebt gewoond toen u werd geboren?

G: Toen ik klein...

I-1: Zijn uw ouders in de loop der jaren verhuisd naar een andere wijk of naar een andere straat?

G: Ja, na de Langegracht zijn we naar de Nicolaas Beetsstraat gegaan, dat was toen ook nieuw, De Schimmelstraat, de Nicolaas Beetsstraat, de wat, ik weet niet hoe die straat heette daar, je had de [De] Genestetstraat, die was nog wat ouder, maar in ieder geval: wij zijn, wij in de Nicolaas Beetsstraat gekomen, voor een paar jaar.

I-1: En daarna?

G: Daarna gingen we naar de Oude Singel. Enne, dat kwam, daar zaten we boven een dansschool, dansschool van Van Leeuwen.

I-1: En dat was een bovenwoning, moet ik me daarbij voorstellen?

G: Ja, daar was de keuken drie keer zo groot als de woonkamer. Ja, drie keer, wel vier keer; dat was een hele grote keuken.

I-1: Maar u paste daar met een gezin met zeven kinderen?

G: Nee, we hadden nog geen zeven kinderen.

I-1: Die waren toen nog niet allemaal geboren, nee?

G: Toen we naar de Oude Singel gingen, toen hadden we d'r net an, hadden we d'r drie: ik, m'n broer en ja, drie, want de latere die daar geboren werd, dat was 1940, toen woonden we daar al.

I-1: Ja, welke buurt waar u gewoond heeft, heeft u eigenlijk de meeste herinneringen aan? Daar waar u waar u bijvoorbeeld veel gespeeld heeft met andere kinderen.

G: Nou, de buurt waar mijn grootmoeder zat, in die wijk.

I-1: De Van Hogendorpstraat?

G: De Hogendorpstraat, want de vriendjes van wat mijn oomzegger was, dat waren ook mijn vriendjes.

I-1: Dus daar speelde u het meest eigenlijk?

G: Ja.

I-1: Wat was het voor soort buurt; hoe zou u dat beschrijven?

G: Ja, een hele leuke buurt enne gewoon normale mensen. Ja, wat is abnormaal en wat is normaal? Ik bedoel: het was allemaal keurig netjes, want ik heb er later nog, toen ik getrouwd was, ingewoond bij mijn grootmoeder. En we hebben ook die mensen nog ontmoet, want naast ons woonde een man, die was conducteur bij de NZH, die zat op de tram.

I-1: Maar het was, zou u het beschrijven als een arbeidersbuurt waar uw grootouders woonden?

G: Ja, ja, toch wel een betere arbeidersbuurt.

I-1: Een betere arbeidersbuurt.

G: Ja, mensen, d'r zat mensen die op kantoor werkten. Ik weet wel, d'r was wel veel rooms-katholiek, maar ja, daar keek je niet naar als kind zijnde, dat je vond wel heel gek dat iemand twaalf of dertien kinderen had, bij wijze van spreken.

I-1: Ja, grote gezinnen.

G: Ja.

I-1: Was, viel eh hoe moet ik dat zeggen, viel dat niet op bij andere kinderen dat u niet katholiek was, dat u protestant was?

G: Nee.

I-1: Daar werd niks van gezegd?

G: Nee, nee, in de verste verte niet.

I-1: Dus er werd geen onderscheid gemaakt?

G: Nee, helemaal niet.

I-1: Was het een buurt waar mensen veel onderling contact met elkaar hadden?

G: Ja, een beetje, niet zo dat je aan de deur stond te praten, dat deden ze dus niet. Maar ze hadden wel in de tuin dat ze naast mekaar stonden te praten met mekaar.

I-1: En wat voor spelletjes deed u als jonge jongen?

G: Ja, wat moet ik zeggen? Als je het hoort, dan zeg je: wat kinderachtig, bij wijze van spreken. Wij deden gewoon wegkruipertje, bieten, touwtjespringen, bij wijze van spreken of hoe dan ook. Dat al dat soort straatspelletjes wat je deed, maar vooral, laten we zeggen dus dat je ergens je verstopte en dan gevonden moest worden. En dat was toch wel een aardige buurt, want je had ook van die gangen, gangen waren poorten waar je doorheen kon, in de Gasstraat heette dat toen, de Gasstraat, had je verschillende poorten en dan kwam je achterom terecht.

I-1: Dus dat waren leuke plekken om te verstoppen?

G: Ja, en dan kon je zo doorlopen naar het Zwarte Pad. Het Zwarte Pad was dus ook zoiets: daar zaten voetbalwedstrijden, daar was een voetbalvereniging in die tijd. Ik weet niet meer welke hoor, ik weet niet wat daar lagen, een paar voetbal-, sportvelden dus, waar gevoetbald werd. Het was meer een knollenveld dan een voetbalveld.

I-1: Was het zaterdagvoetbal?

G: Ik zou het niet kunnen zeggen.

I-1: Dat weet u niet?

G: Ik zou liegen als ik zou zeggen zondag en het was zaterdag. Geen idee van gehad.

I-1: Maar daar heeft u geen idee van?

G: Daar heb ik geen idee van.

I-1: Bent u als kind wel eens flink ziek geweest dat u zich kan herinneren?

G: Nou ja, wat is flink? Ik heb in mijn jonge jaren, heb ik een bronchitis gehad, enne toen moest ik daarvoor in bed liggen. Ja, en ik woonde op de Oude Singel, dus ik lag daar geweldig, bezopen, op de Oude Singel al dat verkeer; prachtig waterverkeer was er bij.

I-1: Dus er was veel reuring in ieder geval ja?

G: Ja, veel reuring.

I-1: Heeft u als kind of als tiener wel eens in het ziekenhuis gelegen?

G: Als kind zijnde niet; wel wat later, toen ik dus eh achttien jaar was.

I-1: Ja, wat was er toen aan de hand?

G: Nou, gewoon, de keelamandelen die d'r uit, die gepeld moesten worden, bij wijze van spreken. Ik heb een paar dagen voor in het ziekenhuis moeten blijven.

I-1: In welk ziekenhuis bent u toen...?

G: Dat was Elizabeth Ziekenhuis, op de Hooigracht.

I-1: Op de Hooigracht ja.

G: En dat was een geweldig ziekenhuis voor mij, voor mij hoor.

I-1: Waarom was het geweldig?

G: Nou, omdat, de mensen waren zo lief voor je, die nonnen. Ik kreeg 's avonds, kwamen ze bij je aan bed en dan werd je ingestopt, noem maar op, en dan stonden ze te giechelen om bed met z'n tweeën en ja, dan eens stond moeder-overste in de deuropening en dan [lacht].

I-1: Daar heeft u dus hele leuke herinneringen aan?

G: Ja, leuke herinneringen. Ik werd 's morgens uit bed gehaald want [onverstaanbaar] riep ze je. Moest ik in de keuken komen en dan kreeg ik een lekker bord pap en zo, weet je wel, ik moest vloeibaar voedsel hebben, dat je zo snel mogelijk moest dat genezen. Ik heb er drie dagen gelegen, he ma? [tegen echtgenote, die ja zegt.] Jij weet er alles van, he ma? [echtgenote op de achtergrond geeft een onverstaanbaar antwoord, onder gelach].

I-1: Ik wil naar uw kleuterschooltijd, als u tenminste naar kleuterschool bent geweest.

G: Nou, ik ben op kleuterschool geweest en nou kan ik me niet herinneren, ik denk dus dat ik toen op de Langegracht woonde aan de poort dan daar en kort daarna zou verhuizen naar de buurt aan de Haagweg, de Potgieterlaan, de Schimmelstraat en de [De] Genestetstraat en dat ik kort daarna, en dan ging je niet meer naar de kleuterschool toe. Maar hoe ik verder die jaren die, nou, bij mijn weten heb ik het maar kort meegemaakt.

I-1: Dus u hebt niet veel herinneringen eraan?

G: Nee. Omdat we kort daarna weer verhuisden; waarom weet ik niet. Maar goed, toen, ze hadden een beter huis aan de Oude Singel en dat vond ik een geweldig huis.

I-1: En de Oude Singel, wat was dat voor buurt? Woonde je dan toch een beetje op stand?

G: Ja, daar woonde dus, de directeur van Krantz, die woonde naast ons.

I-1: Die woonde naast u?

G: Ja, als die thuis was, want hij woonde natuurlijk op Warmond. Maar als die bepaalde dagen van de week thuis was, dan woonde hij dus op 118, want wij woonden op 116. Dus ja, maar je had met die mensen nooit geen contact, hoor, daar niet van. Ik had wel contact op de Volmolengracht, heette dat, want ik heb daar die bunker zien bouwen. Zo'n schuilkelder zien bouwen. Dat waren dan van die grote ronde ringen zoals ze grote riolen aanleggen, hele grote; die werden daar in de middenberm, daar zo'n perk, een grasperkje, en dat werd daar aangelegd. En dan werd dan die dingen tegen mekaar aangezet en d'r werd een opening gemaakt en er werd dus aarde en gras overheen gedaan, want de oorlog kwam of de oorlog, er kon oorlog kon er komen.

I-1: Dat was dus nog voor de oorlog, dat dat werd aangelegd?

G: Ja, dat was voor 1940. En ik heb er zelfs nog een nacht in gezeten, dat die vliegtuigen overkwamen en dergelijke.

I-1: Dat was ook voor de oorlog?

G: Nee, dat was dus al, dat was aan het begin van de oorlog.

I-1: Aan het begin van de oorlog. Ik kom zo meteen met u nog over de oorlog te spreken. Ik wil nog even terug naar uw schooltijd. U bent, hebt waarschijnlijk meer herinnering aan de lagere school. Naar welke lagere school bent u geweest?

G: Nou, de Hooglandsekerkgracht; een kopschool heette dat.

I-1: Ja, was dat een hervormde school?

G: Christelijk, gereformeerd.

I-1: Christelijk, gereformeerd ja. En daar heeft u de hele lagere schooltijd gezeten?

G: Bijna.

I-2: Wat betekende kopschool?

G: Ja, dat weet ik; ik moest later naar een andere school, omdat ja, ik was net aan het tellen, aan het einde van de oorlog. En ik waarschijnlijk omdat ik nooit wat meebracht waarschijnlijk, want die andere kinderen brachten van alles mee, want die hadden kinderen van een levensmiddelenzaak, die hadden een zus zaak, die hadden een kaaszaak, die hadden. En dan werd er wel eens wat meegebracht voor die leraren. Ik had nooit wat, want ja, ik had geen winkel of zo. [lacht].

Maar ik moest naar een andere school en toen moest ik naar de school aan de Lusthoflaan. Dat was ook een christelijk gereformeerde school, en ik kwam uit de vierde klas en ik zou dan daar naar de vierde klas gaan.

I-1: Want waarom moest u van school veranderen?

G: Nou, het heb misschien ook te maken met je geloof. Ik weet het niet; ik was niet gereformeerd.

I-1: U was Nederlands-hervormd.

G: De anderen waren meer gereformeerd en ja of niet gereformeerd, maar die waren dan hervormd of zo; die brachten misschien het een en ander mee, want ja, er was iets tussen die leraren en leerlingen, waarvan ik daar niet doorheen kon kijken wat er nou te zien was. Maar je kwam op die school; daar werd je heen gestuurd, maar je kreeg daar stof die ik al in de derde, eind tweede/begin derde had, nee, ik ging naar de vijfde klas, zo was het, de vijfde klas. En daar kreeg ik dus stof uit de derde en vierde klas, die ik al op de Kerkgracht [Hooglandse Kerkgracht] had gehad. Nou, dat was voor mij niks; toen hebben ze een paar maanden, omdat ik meer niks zat te doen, later, toen hebben ze me dus een klas hoger gezet, naar de zesde. Maar ja, toen liep de oorlog liep al een beetje naar het einde toe, en er was een heleboel narigheid thuis, en ja, dat was geen eten en mijn vader was natuurlijk ook weg en ze moest, en ik moest veel, als oudste zijnde moest ik zorgen dat er wat binnenkwam.

I-1: Ja. Even terug naar het begin van de lagere schooltijd, u bent dus in het jaar 1939 naar school gegaan en toen was u zes; een jaar later brak de oorlog uit. U kon wel gewoon doorgaan met naar school blijven gaan?

G: Ja, ik ging gewoon naar school toe.

I-1: Is de school niet gevorderd geweest?

G: Nee.

I-1: Of althans het gebouw is niet...

G: Niet gevorderd geweest, nee.

I-1: En de andere school waar u naartoe ging ook niet?

G: Nee, ook niet. Maar die school aan de Kerkgracht [Hooglandse Kerkgracht], voor dat de oorlog uitbrak is er iets geweest, waardoor ik niet naar de Kerkgracht kon, het eerste jaar. Toen moest ik naar de Pieterskerkgrachtschool; dat is van dezelfde groep.

I-1: Het eerste leerjaar?

G: Het eerste leerjaar.

I-1: Het tweede leerjaar wel naar de Hooglandse Kerkgracht, naar die kopschool, wat u net zei.

G: Het tweede leerjaar wel.

I-2: Ik denk dat kopschool opleidingsschool betekent.

G: Ja, dat was het wel.

I-2: Als u op een andere school een klas hoger kon, dan was het onderwijs meer gericht op doorleren dan op dertien jaar gaan werken, lijkt mij.

G: Die oom van mij, die was drie jaar ouder als ik, die kon wat minder leren, die zat wel op de Lusthoflaanschool. En wat ik dan had, ik had wel meer broers natuurlijk, meer zo meer zie ik dan, daar zat een paar jaar wel tussen, die vonden het prachtig. Zaterdags en zondags, dan zaten ze me, dan zaten ze mekaar te jennen, en dan was het: hij ken het wel hoor, weet je wel, tegen mij. Ik kon dat wel, ik was een wijsneus; niet dat die jongen er wat zich van aantrok hoor, want we hadden ook altijd, 's maandag moest je een versje, een psalmversje moest je kennen, en dat moest je dan opzeggen. En nou ja, als ze dus halverwege begonnen, en ze kwamen halverwege bij mij, dan had ik dat ding al zo vaak gehoord, dan kon ik het zo opzeggen natuurlijk. Maar goed, ik leerde het wel, want dan vroegen de jongens aan mij: "Ken jij je psalmversje al?" "Ja hoor, die ken ik." "Wil je dan lekker dat, dat, dat, nou zeg het eens op", en dan zeien ze, en Piet, een jongen die iets ouder was, "Ken jij je versje al?" "Nee,

ik moet het nog leren". "Nou, ga je maar leren, kijken wie het eerst ken". Dan moest ik zijn versje ook leren. Ze daagden hem uit, min of meer, tegenover mij. Maar goed, dat heb je als kind niet in de gaten.

I-1: Nee, nee, zeker.

G: Maar later beseft je natuurlijk wel van ja: hij was niet zo'n ster. Hij kon wel leren, want hij heeft ook zijn werk gedaan; hij heeft ook in de verwarmingstoestanden gezeten, aan bouwen.

I-1: Maar beschouwt u uzelf als iemand die goed kon leren, na de lagere schooltijd?

G: Ja, ik leerde gemakkelijk.

I-1: Vond u het ook leuk om op school te zitten?

G: Ja. Ik vond het hartstikke leuk.

I-1: En prettige herinneringen aan de leraren?

G: Ja hoor, ja, want ik had nooit geen last, geen problemen met de leraren of lerares, want we hadden in de eerste twee klassen had je leraressen, maar ik had er nooit geen last mee. Want ik kon het allemaal goed, en ik hoefde ook nooit dingen over te schrijven of wat dan ook, wat je wel eens had.

I-1: Nooit strafwerk gehad?

G: Ga jij je werk maar eens overschrijven, want je heb 't het niet goed gedaan. Nooit geen last.

I-1: Dus u was een gehoorzaam kind, in ieder geval?

G: Ja, ze waren uiterst tevreden met me waarschijnlijk, maar ja, goed.

I-1: Is die lagerschooltijd, die dus ook, ja, voor een groot deel in de Tweede Wereldoorlog plaatsvond, is ononderbroken geweest? Er waren niet perioden geweest dat de school gesloten moest worden vanwege de oorlog?

G: Nee.

I-1: Dat niet. Nee.

G: Nee, maar ik ging niet naar school gedurende de oorlog. Ik kon makkelijk thuisblijven. D'r was geen mens die er wat naar vroeg. Ik zei: ik blijf maar thuis, maar ik bleef niet thuis, ik ging de hort op; probeerde dus ergens wat te versieren, ja, dat je echt stelen...

I-1: In de latere oorlogsjaren bedoelt u?

G: Als je wat kon pikken, dan deed je dat. Dat mocht dan wel niet...

I-1: Ze hadden het thuis nodig?

G: Ja, d'r was een meisje, die was in '43 geboren enne, nou, die was mager en werd steeds magerder, die heeft zelfs het ziekenhuis gehaald. Enne, toen dat kind dus later teruggebracht werd van het ziekenhuis weer naar huis toe, wou dat kind niet thuisblijven; die wilde brand. Die wilde bij die zuster blijven, die zag de moeder in haar.

I-1: Ja, dat zal ongetwijfeld. Ja, U was twaalf toen de oorlog eindigde.

G: In '45, ja.

I-1: Ja, dus ik kom zo meteen met u nog op die oorlogsperiode terug. Mocht u na de lagere school gaan doorleren?

G: Nee. Daar was geen sprake van, daar werd niet over gesproken. Ik moest maar kijken of je een baantje kon vinden.

I-1: Had u wel graag vervolgonderwijs gehad?

G: Ja, ik zat toen op de Kerkhofschool in Leiden, zat ik te kijken naar de afdeling daarna. Want dat was de ULO-school en die zat aan de Koppenhinksteeg, de Kaasmarkt, ken je dat?

I-1: Ja.

G: Dus als wij op het plein bezig waren, waren die jongens, die grote jongens, aan de andere kant, die waren van de ULO-school, en daar had ik graag naartoe gewild. Maar ja, ik was al van die Kerkgracht af, dus ik kwam daar niet meer voor in aanmerking, maar ik heb het ook niet gevraagd, moet ik erbij zeggen. Want er werd gewoon gezegd van eh weet je wat je doet:

ga nou maar werken. Kijken of je een baantje kan vinden en ze hoefden voor mij niet te zoeken, ik vind het zelf wel.

I-1: Het was dus belangrijk dat u bij ging dragen aan het gezinsinkomen?

G: Ja, ja.

I-1: Dan kom ik met u op de oorlogsperiode. U was zeven jaar toen de oorlog uitbrak op 10 mei 1940. Heeft u herinneringen aan het uitbreken van de oorlog?

G: Heel sterk.

I-1: Wat voor herinneringen zijn dat?

G: Nou, mijn vader was al een hele tijd daarvoor opgeroepen, gemobiliseerd heette dat. En die lag in Dubbeldam, en Dubbeldam, dat is daar in de buurt van Dordrecht. En toen brak de oorlog uit op 10 mei 1940. Mijn moeder liep te huilen en we deden het raam open en we keken dus naar de Steenstraat-kant uit en daar zag je dan het theater, wat je het Lidotheater had, en daarnaast had je de Nieuwe Leidsche Courant, daarboven zag je allemaal wolkjes, vliegtuigen, er werd geschoten links en rechts, en die vliegtuigen, want daar was voor Valkenburg daarboven wat je daar zag. Nou ja, en mijn moeder liep min of meer een beetje te huilen, want hoe zal het met haar man zijn.

I-1: Ja, dat kan ik me voorstellen.

G: Nou ja, en zo ging dat dus een aantal dagen door, tot we op een gegeven moment een bericht kregen, want hij was dus krijgsgevangen genomen, en in juni kregen we bericht dat die dus ja ergens zat, waar die gevangen zat. En dat en toen kregen we dus eind juni als ik het goed heb hoor, begin juli, dat die Nederlandse soldaten dus vrijgelaten werden en dat ze naar huis konden. Dat was toen in die tijd, dus ja, en toen kwam mijn vader weer thuis. En toen was hij een hele tijd weggeweest, want dat was natuurlijk ook die mobilisatie. Hij mocht tussendoor thuis, ik weet nog goed, toen had ie zo'n hoge kepie op z'n pak aan en dergelijke. Ja, dat was wel bijzonder. Ik heb nog een foto ook van dus.

I-1: Maar met die mobilisatietijd en het eerste periode van de oorlog was hij dus lang weggeweest. Dus uw moeder, ik kan me voorstellen dat uw moeder toen de oorlog uitbrak wel lang in de zenuwen heeft gezeten.

G: Maar hoe ze aan haar geld kwam, dat weet ik niet, maar dat werd schijnbaar door de overheid geregeld of wat dan ook. Ze moest ergens naartoe om geld te halen, of naar die ouwe, de baas waar mijn vader werkte.

I-1: Toen uw vader weer terugkwam van zijn krijgsgevangenschap, kon ie gewoon weer aan het werk?

G: Ja. Toen kon ie wel aan het werk.

I-1: Heeft uw vader bij het verzet gezeten?

G: Nee.

I-1: Of bij de ondergrondse?

G: Nee.

I-1: Illegaal gewerkt of illegale dingen gedaan?

G: Nou, ik heb alleen maar narigheid gezien en hoopte dus dat het zo snel mogelijk over was. Maar om te zeggen van eh dat het een leuke tijd was, dus niet.

I-1: Nee.

G: Echt niet.

I-1: De hongerwinter van '44, hebben jullie honger gekend?

G: Ik had zulke dikke enkels [wijst].

I-1: Van hongeroedeem?

G: Ja, ik heb met een jongetje uit de buurt, een vriendje van mij uit de buurt, die had een zeilkano, ik weet niet of je, niet een gewone kano, maar een kano met twee riemen waar je breed, en daar kon je dus een zeil in zetten, en toen zijn we samen dus allebei met een hakbijl, - ik had gewoon een huis-, tuin- en keuken-hakbijltje -, zijn we dus met die boot gaan varen.

En toen zijn we in Oegstgeest terechtgekomen, en toen zijn we op de Kwaaklaan terechtgekomen, en daar hebben we een grote populier, die hebben we met z'n tweeën omgehakt. En daar stonden allemaal grote mensen, de grote mannen die ook bezig waren, en die boom viel van hun gewoon over de weg heen en die van ons keurig net...

I-1: naast de weg.

G: Maar het was zo, wij hebben die met z'n tweeën, die jongen en ik, Jan Brouwer, ik weet het nog goed, hebben we die boom omgehakt met zulke kleine bijltjes [geeft aan met handen], waar je thuis houtjes mee hakte voor de kachel. En dat was een boom, nou, die was niet te tillen en die moesten we het water in rollen, aan de ketting hangen, aan de boot vastmaken en dan zo naar huis. En het was al na spertijd, zo heette dat dus...

I-1: Liep je ook nog risico.

G: Dat, en mijn moeder stond te wachten dat ik, wanneer ik thuiskwam, en zijn moeder ook: waar blijven die jongens dan, waar blijven die jongens dan? We komen die Langegracht door vanuit Oegstgeest vandaan met die zeilkano en roeien, maar toen moest die boom nog uit dat water. Want we hadden dikke, we werden geholpen door de mensen die hadden ander materiaal bij d'r, die daar ook bezig waren, die zeiden: "Mogen wij dan de top hebben, dan kunnen jullie de stam houen, de onderstam, dan halen wij wat dikke takken eruit en zo", en nog wat dikke takken voor ons; die hadden we in de kano dus. Nou en toen hebben we de andere dag hebben we dus met een paar man, ja, meer grote jongens dus, in het water gaan staan en die boom opgetild; op de walkant terechtgekomen en zo hebben we hem op de straat gerold, en die was zo zwaar, dat de kinderhoofdjes kwamen naar boven toe.

I-1: Dat zegt wel wat!

G: Ja, en toen hebben we bij zijn oma in zo'n poort, in de Blauwe Hof, de Blauwe Klok, hof de Blauwe Klok, dat zo heette, en die had een tuin en die had een schraag, en toen hebben we ook met een aantal mensen die boom in die schraag gezet en die had een trekzaag, en Jan en ik, zo klein als we waren, wij gaan zagen. En toen komt die opa thuis, Manus Dubbelaar [gelach].

I-2: Die was niet best?

G: Nou, die zat in de zwarte handel, en die zat in, want ik heb in die boot meerdere dingen gedaan waar ik niets van wist: schapenvellen, dierenhuiden, vellen wegbrengen, wist ik waar het heen moest en waarvoor, als ik maar in die boot zat en kon roeien; dat wast m'n lust en m'n leven. Nou ja, goed, die man kwam thuis [onverstaanbaar] en had een flink bakkie op. Hij had een transportfiets hattie; hij knalde zo tegen de schutting aan bij mij, bij wijze van spreken, en hij reed door en, en toen zei die: "Wat is dat allemaal?" Hij pakte als enigste die boom uit die schraag op, die niet te tillen was...

I-1: Zo sterk was die man...

G: Zo sterk was die man, en hij gooide hem zo op de gracht. Gooide dat de stenen die waren allemaal uit mekaar. Maar we hebben hem toen weer terug gekregen en hebben aan het zagen gegaan, want hij lag zijn roes uit te slapen bij zijn vrouw...

I-1: Toen konden jullie verder.

G: En toen konden die dingen, konden we hout, dat was voor de, de, anders kon je niet koken.

I-1: Waar kookten jullie op?

G: Nou, op de kachel, en er was, en een noodkacheltje hadden we ook nog. Dan moest deksel open, dan werd het op gezet en dan moest je allemaal kleine dingetjes erin doen en dan die, doordat die op de kachel stond, trok die vanonder de pijp in, ja, en dat was echt...

I-1: Ja, ik heb er pas nog een beschrijving van gezien en heette dan niet iets van een majo of iets dergelijks? [Wonka=wonderkacheltje]

G: Nou, dat zou ik niet weten. Het was gewoon een, zo'n kacheltje [wijst met handen de grootte aan], zo groot, en ja, je kon ze natuurlijk ook groter krijgen, maar ik weet wel, daar kon je ook een pan op zetten. Maar er had ook een keer dus, hadden we dus aardappelen,

hadden we dus gecharterd, hoe dat weet ik ook niet meer, maar ik kwam met een zak aardappelen thuis. Enne, mijn moeder d'r zuster, die woonde een straat verderop, op de Langegracht, en die had het gehoord en die kwam bij mijn moeder vragen: "Meid, Mien, jij hebt aardappelen; heb jij een maaltje voor mij, dan krijg jij van mij een maaltje tulpenbollen als groente". Nou ja, mijn moeder wou d'r zuster natuurlijk niet voorbijgaan, die zei: "Jij krijgt van mij een paar aardappelen hoor, want die jongen heb toch". Ja, nou ja, hoe ik er aan gekomen was, weet ik niet meer, maar ik had ze in ieder geval. En uiteindelijk heb ze, heb ze ze gekregen, en toen moesten we ze koken. Maar toen zei m'n moeder: "Nou, ik heb wel aardappelen, maar ik ken niet koken; ik heb geen hout, heb niets geen kolen".

Maar toen was er in de straat bij ons een huis zo goed als afgebroken, dat was ook weer, ja, gebroken, hadden ze, mensen waren daar, die hadden alles wat hout daarin zat uitgehaald. D'r was een man, een man alleen, die was in een ziekenhuis opgenomen, geloof ik, en werd dat huis gewoon kapot gemaakt, bij wijze van spreken.

I-1: Ja, de mensen zagen hun kans schoon?

G: Ja, en toen hadden ze alleen nog maar puin over en toen heb ik stenen gezocht en daar heb ik een torentje van gemaakt en toen hebben we alles wat brandbaar was daarin gedaan en toen heb m'n moeder de aardappelen laten schillen en de pan daarin gehangen en hebben we de aardappelen kunnen koken.

I-1: Ja, ja. Bent u wel meerdere keren op eten halen uitgestuurd?

G: Ja, nou, uitgestuurd niet, maar ik ging. Met een nicht gingen we samen naar Woubrugge toe. En dat was, ja, dat was, en dat zal ik nooit vergeten, september, dat was de dag dat in Arnhem die vliegtuigen en die parachutisten...

I-1: De Slag om Arnhem.

G: Slag om Arnhem, en we liepen daar, en we liepen op de Hoogmadeseweg effen verderop misschien al wel, en we zagen al die vliegtuigen overkomen en dat was, en het wende niet, al die vliegtuigen, en er zat ook een ander vliegtuig achteraan, die werden gesleept hé. Die parachutisten, die werden daar allemaal geland, maar dat heb ik niet gezien hoor. Maar ik heb al die dingen over zien komen.

I-1: Die vliegtuigen hebt u wel gezien.

G: Dat kwam over het westen heen; dat ging allemaal richting het oosten.

I-1: Slaagde u en de andere kinderen erin om voldoende eten aan te voeren voor het gezin in de hongerwinter?

G: Nou, bij tijd, ik heb een keer met zonder eten naar bed gegaan, het was Kerstavond. Toen ben ik met twee grote appels, hele grote appels, gekocht voor vijf gulden bij zo'n zwarthandelaar. Mijn moeder zei: "Ga nou maar kijken wat die heb"; dan gaf er geld mee en dan kreeg ik twee grote appels. Echt met mijn handen eromheen, en die werd geschild en die werd schoongemaakt en die werd in vieren gedeeld en dan ging je naar bed toe met een stukkie appel. Dat is de enigste avond dat ik, Kerstavond '44, ik zal het nooit vergeten.

I-1: Toen had u dus echt geen eten?

G: Nee.

I-1: En gingen jullie ook wel naar de gaarkeukens?

G: Ja.

I-1: En waar was die van jullie?

G: Op de Langegracht bij Vianda, vleesfabriek Vianda, naast waar de Lichtfabrieken stonden, daar op het eindje van de Binnenvestgracht, heette dat Binnenvestgracht? Rijnveststeeg heet dat nou.

I-1: Dus dat was de gaarkeuken waar jullie...

G: Dat was de gaarkeuken.

I-1: Maar jullie hebben alles bij elkaar die hongerwinter weten te overleven?

G: Ja, ook kon je, we hadden die bonnen natuurlijk, en met die bonnen kon je dus brood halen of zo, en ik weet nog wel dat ik eens heel vroeg, zei m'n moeder: "Ga maar vast brood halen, neem die bonkaarten maar vast mee, die mensen weten wel welk nummer er aan de beurt is", en moest ik een broodje halen en die was warm joh, en die zat in een vloeipapiertje. En toen had ik hem zo vast, [gebaart] en het was een broodje wat doorgebroken was, nou dan weet je wel wat je daar ziet, dus ik plukte een stukkie, ik plukte nog een stukkie, en zo liep ik naar huis toe. En zo kwam ik dus thuis met een broodje wat verkleind was tot de helft. Toen zei m'n moeder: "Och", zegt ze, "ze worden ook met de week kleiner hé". [lacht] Ik zal het nooit vergeten, ik zal het nooit vergeten.

I-1: Voordat we zo aan het einde van die oorlog komen, heeft u nog belangrijke herinneringen aan die periode die u zou willen vertellen over de oorlog in Leiden als stad?

G: Ja, ik heb ook het vliegtuig wat in het Elizabethziekenhuis gestort is in de tuin [24 oktober 1943], toen liep ik op dat moment op hoe heette, op de Kippenbrug geloof ik, dat is de brug, de Pelikaanbrug [Pauwbrug], en op dat moment liep ik daar en toen, ik hoorde een geraas over me heen en dat was dat vliegtuig dat dus laten we zeggen die in brand stond, die in brand vloog, die stortte dus daar in die tuin, en toen ik in het ziekenhuis lag, toen was ik in 1951 en toen, ik zal maar zeggen wandelend patiënt was, heb ik nog gekeken daar, en daar was een dingetje gemaakt, want die piloot die heeft bewust een opening gezocht om niet op de huizen terecht te komen.

I-1: Om daarmee mensenlevens te sparen?

G: Ja, echt, dat moet, dat kan niet anders, want ik zag hem zo, op de hoek van de Oude [onverstaanbaar], ik zie dat vliegtuig zo tussen die huizen door zo daar vliegen en nou ja. En je hebt die eh, dat bombardement aan de Morssingel, daar ben ik niet bij geweest hoor, maar later daar geweest om hout te sprokkelen en ja, binten zagen. Daar zaten in die muur, staken nog binten uit, en dan nou, dan zaagde je die binten uit om die, om dat hout te krijgen. Want ja, af en toe moest je wegvluchten, dan kwamen die Duitsers, die Grüne Polizei, die eraan kwam. Want toen wij die bomen aan het omhakken waren aan de Kwaaklaan werden we ook gestoord door de Grüne Polizei, en toen moest, iedereen vloog weg, en wij vlogen al in onze kano, en de kano weg, dat slootje uit en hebben we onder de brug gelegen van de Haarlemmer Trekvaart. En die dingen. Nou ja, er gebeurde niks en we zagen niks meer en toen zijn we maar weer teruggegaan. En toen waren ze aan onze boom begonnen. Of ze dan zeiden expres dat wij die boom loslieten, dat die lui zeiden: "Daar komt de Grüne Polizei" om ons bang te maken...

I-1: Zij die boom inpikken.

G: [Lacht] Zo klein als we waren, twaalf jaar: "Nee, dat is van ons, afblijven!"

I-1: Heeft u herinneringen aan het eind van de oorlog, dus de bevrijding?

G: Ja.

I-1: Dat de troepen Leiden binnentrokken, na de bevrijding?

G: Ja, nou, dat heb ik, ben ik niet achteraan gegaan.

I-1: Nee?

G: Nee.

I-1: U bent niet wezen kijken?

G: Ik ben niet wezen kijken, nee. Ik dacht dat ik misschien wel wat gezien had, mevrouw, maar...

[Echtgenote: ja, ik wel hoor].

G: Ja, jij wel; ik zat dus toendertijd met m'n vader, en je wist niet hoe dat allemaal ging.

I-1: Dat was toch wel heel anders hé.

G: Dat zat in je; je had een idee, later, hoe zou dat gaan. Trouwens, ik was ook bij mijn grootmoeder, niet in dat huis, want die was gevorderd, maar mijn grootmoeder d'r moeder

woonde op de Kerkgracht [Hooglandse Kerkgracht], enne dat was opoe voor ons. Nou, en daar ging ik ook wel eens naartoe, en daar werd ik altijd warm ontvangen door dat mensje hoor. Dat was echt een lief mens, ondanks dat ze open benen had en dergelijke. Enne, ze had, ik weet nog goed, als ik binnenkwam dan ze had een duif in een kooi, en dan koekeroe koekeroe. Zo'n Turkse tortel had ze...

I-1: Een Turkse tortel ja.

G: Maar dan zie iets, want toen ik op school zat, ging ik ook wel een naar haar toe om een pepermuntje te halen; ik kreeg altijd een pepermuntje van haar, weet je wel?

Want ik heb in die buurt daar, heb ik ook met eh meneer Van der Horst hele gesprekken gehad, meneer [Nico] Van der Horst, die fotograaf, die z'n vader, die had een stoelenmatterij, maakte stoelen en fauteuils en bedden. En die had aan de gracht had die daar z'n werkplaats, en daar mocht ik altijd bij zitten om te kijken hoe die dat deed, en die man had verhalen, dan hing je aan z'n lippen. Had ie een tijgervel met een kop aan de muur hangen en achter z'n oor had die een groot gat. En dan vroegen we: "Meneer Van der Horst, hoe komt toch dat gat dan achter z'n oor?" En dan ging die vertellen dat ie die tijger bevochten had en [lacht] dat ie dus een klap van die tijger had gehad enzovoorts. Nou ja, daar ging ik heel graag naartoe en ik had vol bewondering, want die man die had, die zat daar op de tafel allemaal spijkertjes in zijn mond [onverstaanbaar] en wat een ander als soort een pruim had, en dan had ie een hele vracht spijkertjes in zijn mond...

I-1: Gevaarlijk zelfs om in je mond te hebben.

G: Ja.

PAUZE.

I-1: U was twaalf jaar toen de oorlog afgelopen was; wat bent u toen gaan doen?

G: Wat ik toen ben gaan doen? Ik ben nog even naar school geweest natuurlijk en toen kwam ik tot de ontdekking dat ik dat allemaal wel wist; misschien had ik met die leraar een praatje moeten maken of wat dan ook, die me verder bitwijs had gemaakt, maar ik ging niet meer naar school. M'n moeder zei: "Ga je niet naar school, dan ga je maar [onverstaanbaar], dan ga je maar werken". Dus ik kwam bij een bakker terecht, bij Spruit op de Lage Rijndijk; daar mocht ik helpen in de bakkerij. Ja, kreeg ik wel eens wat, kreeg een zak koek mee naar huis, want geld kreeg ik niet. Maar daar deed ik het niet voor; ik vond het leuk om te doen. Maar toen eenmaal, toen was ik veertien en toen eh, ik las de krant natuurlijk en er stond wat er gevraagd werd en zo. Toen werd er gevraagd beddenmakers, matrassenmakersleerling, matrassenmakers, dat was bij Reneco op de Witte Singel, die zat naast de wasserette/wasserij van, wasserij [onverstaanbaar] op de Witte Singel [Spronk]. Nou, ik erheen en ik kon de andere dag komen. Matrassen, nou, leek me leuk; nou, ik pakte alles aan wat ik denk, wat ik kon leren. Nou, en toen was het twee dagen daarna, ik weet wel, ik ging naar werk. Ik had een literfles melk bij me en een zak brood, boterhammen, en in de singelgras daar aten we onze boterhammen, dronk die melk op. En toen moest ik op een gegeven moment, moest ik iets gaan doen voor die baas en dat was het volgende: je hebt dus katoen, maar dan dat grauwe, grauwe grijze katoen, allerlei kleurtjes door mekaar, dat is samengeperst in balen. Keihard is dat hé, en dat moest ik in een gleuf stoppen. Daarachter was een soortement van, wat je vroeger wel eens bij de slager zag, een halve ton met van die armen die dat uit elkaar sloegen, en die man die waarschuwde me nog: "Denk erom dat je je hand niet te ver daarin steekt, want anders kost het je je hand". En toen demonstreerde hij dat met een bezemsteel, stak der in. Knak zegt die bezemsteel aan de andere kant. Dus hij zegt: "En gebruik dan in godsnaam die bezemsteel als je niet verder kan". Maar goed, had ik gedaan; ik was klaar, ik meldde me eigen bij die man. Ik zeg: "Nou, het is klaar hoor, ik heb het gedaan". Nou, dan ga je naar binnen toe en dan heb je allemaal zakken; dat zijn kussens en die ga je vullen. Nou, en [ze zit

te lachen; ik had het haar al eens verteld - over zijn vrouw die in de kamer zit] ik doe die deur open en ik wil het licht aansteken en ik zie helemaal geen licht. Een stof, een stof! Dus ik naar die man toe en zeg: "Joh, kan het niet tien minuten of een kwartiertje wachten, tot alles gezakt is, want ik zit daar stof te eten". Nee, dat kon niet. Ik zeg: "Nou, dan ga ik naar huis". Ik zeg: "Ik ga hier geen stof op zitten eten"; het was echt zo dicht. Je kon het niet zien, want je kon het lampie niet eens zien.

I-1: En dat ademde je natuurlijk allemaal in.

G: Ja, dat ik zeg: "Dat doe ik niet", nou, en ik ben naar huis gegaan. En m'n moeder zegt van: "Wat kom je doen?", en ik zeg: "Ik ga daar niet werken hoor, in die stofzooi". [lacht] Maar goed, een paar dagen later stond er een advertentie in de krant van leerling-wevers. Ik zeg: "Nou, dan ga ik daar op af". Ik erheen en ja hoor, bingo: ik kon 's maandags beginnen. Nou, en ik kon...

I-1: En dat was bij Krantz?

G: Bij Krantz, ja, en ik kom bij Krantz, en ik kom en werd naar boven geleid en daar werd ik aan een meneer voorgesteld en dat was meneer Schroef, Schroef, en ik ben achter een machientje gezet en dat waren allemaal klosjes van waar die wevers over hadden gehad van de weverij, en daar moest allemaal kleur bij kleur en daar moesten weer allemaal grote spoelen van gemaakt. Nou, en die had me dat voorgedaan en na korte tijd had ik dat door en ik ging daar staan; ik zeg: "Nou, ik ben toch hier als leerling-wever gekomen?" "Ja, dat komt straks wel, dat is nog niet aan de beurt, dat komt". Nou ja, nou, ik was gauw al tevreden. Ik mocht op dat machientje, mocht ik draaien; nou, dat heb ik een aantal weken gedaan. En toen kwam ik weer boven en toen zegt die meneer, diezelfde meneer Schroef: "Ga jij maar naar huis". Ik zeg: "Naar huis?" "Ja", zegt die, "en ga maar nette kleding aantrekken". Hij zegt: "Want het netste wat je hebt"; hij zegt: "want de school wordt straks geopend" [1947]. Toen werd de eerste weefschool in Nederland, die werd geopend in Leiden, en ook de enigste geweest in Leiden, die, waar je dus leert, en ja, en geld verdient en dergelijke. En daar hadden ze dus een ruimte, bij Krantz hadden ze daar gemaakt, daar hadden ze twee weefstoellen neergezet en daar hadden ze materiaal in gelegd, en dergelijke, en daar hadden ze meneer Donders uit Tilburg, die kwam ons lesgeven. En nog een meneer uit Twente, maar die naam ben ik kwijt. Maar die was er de hele dag. En dan gingen we allerlei dingen doen en dan werd er allemaal verteld hoe de weverij dus in elkaar zit; hoe het tot iets komt en dergelijke. Nou ja, en langzaam maar zeker, en dat duurde drie maanden, de bedrijfsschool.

I-1: Die was ook in het gebouw van Krantz?

G: In het gebouw, ja ja. Want het was allemaal onder werktijd. We moesten gewoon een kaart pakken en prikken en neerzetten dat ik aanwezig was. Nou, drie maanden lang kreeg je de weefschool. En aan het eind van de rit, aan het eind van de week, kreeg je gewoon je salaris.

I-1: Krantz, om het duidelijk te zeggen was een bedrijf in laken en wollen stoffen.

G: Ja.

I-1: Kon u zomaar aangenomen worden of werd gekeken of u een nette jongen was, of u uit een net gezin kwam, of zo, of werd u gewoon zo op uw goeie gezicht geloofd?

G: Nou, ze zullen hier of daar wel wat rondgevraagd hebben, maar ik kon zo beginnen hoor.

I-2: Maar u had daar geen familie werken?

G: Nee. Geen enkele familie werken.

I-1: Nee. Want in het verleden was het zo dat je bij Krantz kon werken als je familie had.

G: Ja, want in de weverij was ook vader en zoon aanwezig, en ook in de spinnerij had je dat, drie broers of zusters bij elkaar; in de twijnerij daar stonden dus verschillende familieleden bij elkaar, ja, dat ken ik allemaal wel.

I-1: Toen u met uw opleiding klaar was, wat bent u toen voor soort werk gaan doen bij Krantz?

G: Nou, als eerste kreeg ik, als eerste kreeg ik toen een eigen weefgetouw en dat was in een hal die ze later pas gemaakt hadden, ja, laten we zeggen je had zo [wijst] de grote weverij en dan moest je een zijpad in en dan kreeg je een verlengstuk van de weverij en daar was, daar stonden weefgetouwen die langzaam draaiden. Langzaam, dan bedoel ik per seconde zestig per seconde, zestig per minuut, tik, tik, tik. Nou ja, ik kreeg, als eerste kreeg ik dus de opdracht de duffel te maken. Duffel dat is stof waar die jekkers van gemaakt werden van de marine en dergelijke, schippers; dat was blauw, donkerblauw, ja, en dat gaf allemaal af. Ja, dat merkte, je kwam thuis en dan: "Je ziet helemaal blauw, joh". "Ga je wassen!"

I-1: De fabriek stond aan de Oude Singel?

G: Nee, aan de Langegracht.

I-1: Aan de Langegracht?

G: Aan de Oude Singel stond alleen maar een kantoor.

I-1: Ja, omdat u zei dat de directeur Krantz, Krantz zelf dan daar woonde op de Oude Singel.

G: Ja, hij woonde op 116, dan had een aantal huizen daartussen nog, daar zelfs nog het oude badhuis wat van Krantz was vroeger, daar zat de uitgang, was daar de timmerij. De timmerwerkplaats. En nog een paar huizen, had je dus, en de dierenarts, de veearts zeg ik, die daar zat, heette, was de veearts [echtgenote op de achtergrond: "Het was een veearts"], en dan had je die, de kantoor van de, ja, daar zaten diverse mensen die dus ja, kantoorwerkzaamheden...

I-1: En dat stond aan de Oude Singel en de fabriek was aan de Langegracht?

G: Langegracht.

I-1: De ruimte waar u in werkte, wat was daar de sfeer van, was er veel lawaai, was het vies?

G: Nou, het was een ontzettend lawaai.

I-1: Dus je kon mekaar niet verstaan?

G: Je kon niet met mekaar zo een praatje maken en ook al zou je het hard doen, we hadden gebaren. Je leerde dus, je was net een blinde, bij wijze van spreken of hoe noem je dat...

I-1: Een dove?

G: Een dove, dat je dus met gebaren, en ja, ik ken dus die gebaren niet meer hoor, maar we stonden aan die weefgetouwen. Een weefgetouw of vier verderop en dan kon je eens kijken en dan [maakt een gebaar], we gaan effen een peukie roken, weet je wel, en dan waarschuwen we mekaar en dan ging er wel eentje met je mee om te roken. D'r waren wel meer van die gebaren, dat je dus mekaar dus min of meer, ja, waarschuwde ergens voor of zo, de baas komt er an.

I-1: Was het er schoon om te werken?

G: Nee. Nou ja, schoon: de vloer was wel schoon, de vloeren waren wel schoon, je stond op een plankier, een verhoogd plankier, was ongeveer zeg maar een centimeter of tien, daar stond je op; je stond niet op de stenen. En nou ja, de hele dag stond je over je werk gebogen hé, te kijken of je geen fouten inliepen, en je moest om je weefgetouw heenlopen om te kijken of er draadbreek plaatsvond, dat je de machine stop moest zetten. Ja, dat gebeurde nog wel eens hoor. Want toen vroeger hadden we daarna wel eens dat we die grauwe grijsgroene kledinglaken moesten maken. Dat was zulk zwak spul, dat brak als die schietspoel er tien keer doorheen was geweest, dan brak er alweer een draad. Dat ging achter mekaar maar door.

I-1: Want er werden bij Krantz ook uniformen gemaakt?

G: Uniformen, kleding, ja. Want wij maakten voor de militairen voor het Nederlandse leger. Dat groene spul.

I-2: Mag ik even iets vragen: was dat allemaal effen stof wat daar gemaakt werd, nooit een ruitje of...?

G: Ja, dat was wel, maar daar waren maar een paar weefgetouwen voor, en meestal was dat allemaal effen, en je had kamgaren natuurlijk. Kamgaren, dat was hartstikke mooi werk.

Kamgaren, dat was serge, en dat was heel fijn draad. Ja, dat was heel fijn om mee te werken,

maar dat was vaak dat dat wit was, en dat werd later geveerd in de stof en dan kwam het bij Nieuwenhuizen terecht. Bij meneer Nieuwenhuizen, de verfmeester.

I-1: De verfmeester?

G: Dat stond ook in dat boek...

I-1: *Door de wol geveerd*.

G: *Door de wol geveerd*. Ik moet die man toch kennen, Nieuwenhuizen. Ja, natuurlijk, die stond in de ververij, hij zat in de ververij. Dat was een hokkie en daar moest ie dus, ergens anders hadden ze ook nog iets dat ze uit moesten zoeken wat voor verfstoffen ze moesten gebruiken.

I-1: Hoe werd u uitbetaald, was dat per week?

G: Per week.

I-1: Of per maand?

G: Per week.

I-1: En was dat een loonzakje?

G: Met een venstertje en daarin zat een loonstrookje opgevouwen met alleen het bedrag en je naam. Je had het eindbedrag, dat kon ik nog net zien en je naam, en dan stond de weefmeester of meneer Krassenburg, die van het kantoor, maar meestal was het meneer Donders, die was, ja, die had een houten bakje, die droeg die voor zijn borst en nou, dan stonden al die zakjes zo. En dan ging je naar hem toe of hij kwam naar jou toe, maar meestal als het werk gedaan was ging je eruit en dan werd het uitgedeeld.

I-1: Was er ook nog iets dat u ook, dat betaling nog afhing van wat u geproduceerd had of welke fouten die u eventueel had gemaakt?

G: Nou, dat was later. Wij hebben, dus produceerden gewoon; als er, als je echt fouten gemaakt had en het was een beetje te bont, zal ik maar zeggen, dan werd je geroepen en dan werd je bij de overhaal gehaald, de lap stof werd ergens overheen gehaald, en daar zat een lamp, licht onder of een licht boven, ik weet niet zo precies, en dan kon je zo die stof bekijken, en dan kon je zo zien waar de fouten zaten. Maar als je teveel fouten had, werd je wel eh, maar je werd niet gekort.

I-1: Dat niet?

G: Nee.

I-1: Maar je hoorde het wel als je...

G: Het werd wel tegen je gezegd, maar je wilde het niet dat het tegen je gezegd werd; je wilde zo foutloos mogelijk afleveren.

I-1: Ja, werd u naar uw idee goed betaald?

G: Nou, daar heb ik echt geen idee van.

I-1: Nee.

G: Later wel, toen ik de diensttijd in ging en na de diensttijd, toen heb ik dus een en ander daar wel voor mekaar gekregen.

I-1: En wat waren uw werktijden toen u daar werkte?

G: Nou, 's morgens half acht tot twaalf, en half twee - half zes.

I-1: En ging u dan tussen de middag naar huis?

G: Dan ging ik tussen de middag naar huis. En later werd het dan, toen kwamen er ploegendiensten, en dan kregen we een ochtendploeg en een avondploeg. Van zes uur 's morgens tot twee uur 's middags, en twee uur 's middags tot 's avonds tien. En dan had je ook andere pauzes natuurlijk.

I-1: Waren de voorzieningen voor het personeel, ik noem maar, wat als je ziek werd dat je toch betaald kreeg, pensioenregelingen, dat soort dingen?

G: Ja, er was een pensioenregeling, maar dat heb ik nooit geweten. Toen ik dus vijfenzestig was, heb ik nog een klein pensioentje gekregen. Dat kon ik afkopen en dat heb ik dan gedaan. Ik moest hem afkopen, laat ik zo zeggen, maar dat is, dat merk je niet als jonge jongen zijnde,

want je ziet al die bedragen wel staan hier en daar: waar is dat voor? Waar is dat voor? Nou, het eindbedrag was het belangrijkste. [Lacht].

I-1: Maar waren het wel sociale werkgevers, die broers Krantz?

G: Nou, waarschijnlijk wel, maar ik heb er nooit mee te maken gehad dus.

I-1: Nee?

G: Nee. Je had te maken met meneer Van Kampen, Louis Krassenburg en meneer Donders. Dat waren de mensen waar het om ging. En dan had je op kantoor nog een paar mensen, meneer Mieremet, dat was dus eigenlijk min of meer de schrijver die alles uitrekende in boeken en dergelijke. En dan had je later een jong broekie, meneer Van de Weide, en die werkte op een gegeven moment dan met chronometers, alles bij eh kwamen ze opmeten, hoe hard, hoe snel je alles deed. En dan werd er, toen werd er dus ook naar betaald. Het aantal meters wat je afgeleverd had, en het aantal schoten heette dat eigenlijk, dus ieder schot draad dat zou betaald worden hé en dan hoe meer schoten je hebt, hoe meer je betaald kreeg.

I-1: En die broers Krantz, die Leo en Adri Krantz, kwamen die nog weleens op de werkvloer?

G: Nou, ik heb, ik heb ze nooit gezien. Misschien zijn ze toch wel een keer voorbij gekomen, maar dan zeien ze: “Daar komt meneer Adri, daar komt meneer Adri”, maar ik geloof dat iets dergelijks wel eens gezien heb, maar het is wel aan me voorbij gegaan.

I-1: Want in welk jaar bent u bij Krantz gaan werken?

G: In '47.

I-1: '47. Want die broers Krantz, die zijn geïnterneerd geweest vanwege hun NSB-verleden en het feit dat ze voor de Duitsers hebben gewerkt. Vond het personeel daar wat van, dat hun werkgevers fout waren geweest in de oorlog?

G: Nee, dat was meer met hun schoonzoon de heer Rikkers, want die ging dus met een van de dochters en daar waren een hoop jongens die daar wel eens problemen mee hadden, want hij had in Rusland gevochten.

I-1: O, hij was aan het Oostfront geweest?

G: Ja.

I-1: Ja, dat was een schoonzoon van Adri.

G: Ja, een van die [onverstaanbaar] was een schoonzoon.

I-1: Maar verder sprak het personeel helemaal niet over hun werkgevers en wat ze van hun opstelling vonden, enzovoort, dat niet?

G: Nee, nee. Nou, we gingen een paar keer, hebben we een jaarfeest gehad; dan gingen we een dagje uit. Nou, dat was al heel wat.

I-1: Ik las in een boek *Door de wol geleverd* dat er ook vroeger bosfeesten waren, maar was dat in jullie tijd ook nog zo?

G: Nee, dat niet, dat is voor mijn tijd of na mijn tijd geweest. Maar ik weet wel dat, ik denk dat het na mijn tijd is geweest. Nee, ook niet eens, want na mijn tijd is de boel afgebrand. D'r is brand geweest [3 juli 1956]. Nou ik, misschien is dat feest er wel geweest, maar dat ik niet in de gelegenheid ben geweest om daar heen te gaan.

I-1: Maar u hebt daar geen herinnering aan?

G: Nee, ik heb daar geen herinneringen.

I-1: Maar jullie gingen wel met het personeel een dagje uit?

G: Ja.

I-1: En ging dan de fabriek dicht?

G: Ja. Die ging helemaal dicht. Dan hadden we, er bleven misschien wel een paar mensen achter voor, maar de machines draaiden niet.

I-1: Nee, en dat was een dag en dan gingen jullie met bussen of zo?

G: Ja, met bussen. Als ik me goed [herinner] ben ik twee keer, twee keer daar geweest, en de eerste keer kwam dus in kasteel Doorwerth, niet het kasteel, maar daar had je ook een golfslagbad. En dat viel mij op, daar had je dan, daar kon je dan, net als, had je Boekelo, had

je dus, een zee op de hei, ook in Doorwerth had je dat. Want er waren jongens bij en die hadden d'r zwembroek meegenomen en die doken erin. Nou, ik was er niet bij. Maar het was prachtig hoor; het was heel mooi.

I-1: En was dat een keer in het jaar, zo'n dagje uit, of gebeurde dat vaker?

G: Nee, dat was een keer en ik denk dat ik het twee keer meegemaakt heb.

I-1: En had u ook vakantie?

G: Ja.

I-1: Hoeveel dagen waren dat, weet u dat nog?

G: Ik denk een week.

I-1: En ging het hele personeel dan gelijktijd?

G: Ja, dan ging de fabriek dicht. Het kan ook wezen dat in een later stadium de fabriek niet helemaal dicht ging; dat er nog een deel bleef draaien. Maar in de regel was het zo dat toch de hele fabriek dicht was: wegens vakantie gesloten.

I-1: En ging u dan ook wat doen in zo'n vakantie?

G: Nou, niet dat ik weet. Ik deed mijn eigen ding en dacht: nou ja, dat ga ik doen, maar dat was onbelangrijk, en het was zo onbelangrijk dat ik me het niet kan herinneren.

I-1: Nee? Was er ook een vakbond waar jullie bij aangesloten waren?

G: Ja.

I-1: Was u daar ook bij aangesloten?

G: Ja. Ik werd gewoon min of meer erin gehaald. Ik weet nog goed: wever Zandvliet, dat was een man, ook een wever, die was dan de voorloper van de vakbond, was aangesloten bij het NVV hé, maar die vakbond heette De Eendracht. "Daar moet je lid van worden, want als er wat is, dan kan je altijd terugvallen en zo". Zo gezegd zo gedaan, dus ik heb mijn eigen aangemeld daarvoor, en dat kwam die man halen, geloof ik, eens in de week, in de maand; dat weet ik niet meer. Maar je moest er lid van zijn, want anders telde je niet.

I-1: En is er wel eens gestaakt toen u daar werkte?

G: Nou, niet dat ik weet. Ik heb gestaakt, alleen.

I-1: Waarom deed u dat?

G: Nou, dat was toen, ik was in militaire dienst geweest, en ik kon dus weer terugkomen, althans ik moest terugkomen, dus ik ging daar weer aan het werk. Maar ik had een heleboel geld nodig. Want ik had geen kleding praktisch meer. Alles was gevorderd, militaire uniform in die militaire kleding, dat. Nou ja, ik weet nog goed: mijn vrouw en ik, ik moest een pak [vraagt aan echtgenote: ik moest toch een pak? - echtgenote reageert: sparen] ja ja, gespaard, en wij naar Van Ooijen op de Breestraat. En daar kon ik dat dan kopen en kon dan, maandelijks kon ik wat betalen. Maar ik verdiende goed. Want mijn vader werkte bij Schoondergang, en die kwam met minder thuis als ik, maar dat had hoofdzakelijk mee te maken met de premie die ik kreeg. Maar op een gegeven moment was het zo, toen ik daar, ik moest, ik kon twee weefgetouwen bijhouden hé. Je had eentje hier, eentje daar [wijst], dus twee weefgetouwen hield je normaal bij, maar op een gegeven moment krijg je dus zodanig werk dat je weefgetouwen dus het werk eigenlijk vanzelf doen, maar je moet wel opletten, dan ken je een derde weefgetouw d'r bij nemen. Nou, en die derde weefgetouw, die kreeg je dus, kreeg je d'r bij, maar toen had je, hoe heet dat, dan dat je een kaart erop bij het weefgetouw wat je gepresteerd had, het aantal schoten en daar werd naar betaald. En dan komt er op een gegeven moment van de, ik zal een voorbeeld geven. Honderd gulden, en dan krijg ik tachtig gulden uitgekeerd. Ik had honderd gulden verdiend, maar ik kreeg tachtig gulden uitgekeerd. Omdat ik geen vierentwintig jaar was, kreeg ik niet het volwaardig CAO-loon. Als je vierentwintig jaar was, kreeg je het volledige CAO-loon. Nou, toen heb ik daar zo eens over na zitten denken en ik denk: ik ben daar gek ook. Dus ik kreeg tachtig gulden in plaats van de honderd die ik verdiend heb. Dat ik zeg tegen meneer Donders: "Nou, die derde weefgetouw, die neem ik niet meer. Die laat ik staan". Nou, dat kon niet, dat was en was zo,

en dan word je ontslagen. Nou, dan ontsla je me toch! Daar was ik makkelijk in. Ik zeg, en meneer Baders die ken ik. Maar Donders die zag dat het weefgetouw stil kwam te staan en die naar kantoor. Nou, toen kwamen ze dus erbij en toen was meneer Borgemeester er op een gegeven moment bij gekomen...

I-1: Dat is de directie hé?

G: Ja, en die zei tegen mij: "Waarom doe je dat dan?" Nou, ik zei: "Moet je luisteren, meneer Borgemeester, honderd gulden heb ik verdiend en ik krijg tachtig gulden uitgekeerd.

Waarom? Ik presteer net zoveel als iemand van vijftwintig jaar". "Ja, ja ja, maar we zitten met de bond en dat mogen we niet en zus en zo". "Ja, er mag zoveel niet; u moet maar zien dat u het voor mekaar krijgt. Zodra u zegt: honderd procent, staat het derde weefgetouw, staat bij mij klaar". Nou, zo gezegd zo gedaan. Maar ik moet er wel bij zeggen: voordat ik aan dat derde weefgetouw begon had ik wat jongens om mij heen van mijn leeftijd die een beetje jaloezie, ja, toch een beetje boos waren op mij, dat ik dat derde weefgetouw deed, erbij nam, want ik wilde verdienen. Maar dat konden die jongens niet begrijpen of niet weten, maar toen ik dus op een gegeven moment, dus meneer Donders voor mijn neus stond met dat bakkie enveloppen met dat venstertje Ravensbergen honderd gulden, toen zegt een ander, Hennie Brand, ik weet nog goed, die zegt: "Heb jij, heb jij al honderd procent?" "Ja, natuurlijk". "Dan moet ik ook een derde weefgetouw". En zo ging het, en iedereen zat 's maandags op kantoor bij de baas, van: ik wil ook een derde weefgetouw, en ik wil ook honderd procent naar mijn leeftijd.

I-1: En hoe liep dat af?

G: Nou, goed.

I-1: Dus de jongens kregen dat ook?

G: Ja, maar ik had dus daar warm voor gemaakt, ik had ze daarvoor...

I-1: U had zich daar sterk voor gemaakt.

G: Ja. Ik dacht: als ie me ontslaat, dan ontslaat die me maar; daar kan ik niks aan doen.

I-1: Waren er personeelsverenigingen bij Krantz?

G: Ja, er was een personeelsvereniging, ja. Maar ik heb daar nooit gebruik geen gebruik van gemaakt.

I-1: En waren er activiteiten? Clubs, dat je samen biljartte of andere dingen deed?

G: Dat zal best gekund hebben, maar ik heb daar nooit iets van gemerkt. Ik was min of meer... Ja, er was toch wel een club. We hadden een zwemclub. Ja, er was een zwemclub, daar was Zandvliet de animator van. En er werden op een gegeven moment wedstrijden gehouden tussen al die textielfabrieken: Van Wijk, Zaalberg, Scheltema, Parmentier, Clos en Leembruggen. Er werden wedstrijden gehouden in de Overdekte. Nou, en dan stond er 's maandags in de krant dat er een wedstrijd was geweest en dat die en die fabriek gewonnen had, weet je wel. Nou, en ik heb daar diverse keren de prijzen weggehaald.

I-1: U hebt prijzen gewonnen daar met zwemmen, wat leuk!

G: Ik was heel goed op de schoolslag en ik won diverse keren de honderd meter schoolslag. En dan stond al het personeel, wat er dan kwam, die stonden te schreeuwen: Nico, Nico. [lacht].

I-1: Ja, dat is een hele leuke herinnering!

G: Ja.

I-1: Tot welk jaar heeft u, want u ging in militaire dienst, tot welk jaar heeft u bij Krantz gewerkt?

G: Nou, tot '55.

I-1: En toen ging u in militaire...

G: Nee, nee. Twintig jaar was ik toen ik de dienst in ging, in '53. En toen heb ik anderhalf jaar uit, in juni, en het jaar erop november kwam ik uit militaire dienst.

I-1: Ja, en begon u weer bij Krantz?

G: Toen begon ik weer bij Krantz. En dat heb ik tot eind van '55 heb ik dat volgehouden.

I-1: En waarom ging u weg?

G: Nou, ik had het idee dat toch mijn, ja, hoe moet ik dat zeggen, om later... Ja, je hebt verkering, je bent verloofd en je wil trouwen, en dat is niet mijn stiel, dat kan ik niet altijd maar blijven doen.

I-1: Dat zag u niet de rest van uw leven doen?

G: Nee. En ik had al diverse avondcursussen gevolgd, ik had de textielavondschool gedaan, drie jaar lang, dat hoorde bij de ambachtsschool, en ik heb mijn textieldiploma gehaald en ik heb dus, omdat ik wat achtergebleven was voor mijn doen in mijn ontwikkeling, dat ik schooljaren dus gemist had, heb ik de dr. Wiardi Beckmanstichting, heb ik vanuit de NVV gedaan.

I-1: Vanuit de bond?

G: Vanuit de bond. Daar heb ik me voor aangemeld via de bond, en toen ben ik dus op de Breestraat heb ik twee avonden, twee schoolavonden gehad, of was dat was drie? Ik weet niet meer, ik geloof drie. Eerst had ik de textielschool en toen later de Wiardi Beckmanstichting, drie schoolavonden.

I-1: Wat is de Wiardi Beckmanstichting?

G: De Wiardi Beckmanstichting, ja, dat is een, een...

I-2: Het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid.

I-1: Oh, de naam komt me wel bekend voor.

G: Ik had, kijk [laat formulier zien].

I-1: O ja, arbeiders avondscholen, ja.

G: Dus dat heb ik in 1953 heb ik dat dus...

I-1: Afgerond?

G: In april, voordat ik de dienst in ging, heb ik dat afgerond.

I-2: Was dat algemene ontwikkeling?

G: Ja, ja, dat was algemene ontwikkeling, ja, dat was... De leraar die de dienst die je gaf was meneer Wilkerding, Wiebinga had je, en dan had je meneer De Kruis, die was van de ziekenfondsverzorging in die tijd [kijkt in zijn papieren]. Die zat...

I-1: Maar u heeft dus verschillende opleidingen gedaan ook om gewoon uzelf te...

G: Ja, dat is, kijk, ik wilde wat waarmaken he?

I-1: U wilde zich ontwikkelen?

G: Ja. Want er waren een heleboel jongens in de weverij, die gingen niet naar school, maar ik ging naar school. Ik leerde meer omdat je dan weet wat je dus, waar je mee bezig bent. Wat heb je in je handen, waar gaat het over, enz. enz. Die diepten dat meer uit, nou, en dat was mijn opzet ook. En ik moet ook zeggen dat mijn vrouw, toen mijn meisje, die stimuleerde mij dat ook om te doen. En zonder haar had ik dat niet gedaan.

I-1: We komen daar straks nog wel even over te spreken. U ging dus in 1955 bij Krantz weg, en wat bent u toen gaan doen?

G: Nou, toen ben ik dus magazijnbediende...

I-1: Ja, bij welk bedrijf?

G: Bij dat bedrijf van Van Woerden. Dat was een groothandel in chocolaterie en suikerwerken.

I-1: In chocolaterie en suikerwerken, dus in zoetwaren?

G: In zoetwaren, ja; een groothandel in zoetwaren.

I-1: Dat was een groothandel die in Leiden gevestigd was?

G: Ja. Ze hadden een hoofdkantoor in Delft, ze hadden een kantoor in Hilversum, ze hadden een kantoor in Arnhem, maar dat was allemaal een. Maar alleen: die bedrijven moesten voor zichzelf, moesten dat waarmaken. Maar het hoorde wel bij een concern. Kijk, heb je winst gedraaid in Leiden, o prachtig. Hoeveel? Vijf procent? Dat is te weinig, je moet zorgen dat

volgende keer een paar procent er bovenop komt. Ik noem maar wat hé. Zoiets werd er geschreven.

I-1: En waar stond dat bedrijf?

G: Hooglandse Kerkgracht.

I-1: Hooglandse Kerkgracht.

G: Hooglandse Kerkgracht nummer 1, als ik het goed heb. En dat was op de hoek van de Oude Rijn en de Kerkgracht. Daarnaast zat Staats, daarnaast zat Vreeburg, ja dat... Maar ik was aangenomen op gronden van ik magazijnchef zou worden, en dat komt: de chef die er toen was, die moest de militaire dienst in; dat was de zoon van de baas, van meneer Van Woerden zelf. Die woonde in Wassenaar en die z'n zoon die moest de dienst in, en toen moesten ze zorgen dat een nieuwe was. Nou, ik heb daarvoor gesolliciteerd. Ik had het nog nooit gedaan en hoe moet ik het zeggen: die knowhow had ik natuurlijk niet, maar ik heb het daar waargemaakt. En magazijnbediende, en toen was het mei en inmiddels was die jongen was de dienst in gegaan en toen werd ik gebombardeerd tot magazijnchef en toen kreeg ik uiteraard ook meer salaris. En inmiddels was ik getrouwd, '56, [30] mei '56. Ja, en toen gingen we, zouden we gaan verhuizen van de Kerkgracht naar een groter pand, ook in de stad, maar dan; ik weet niet of je het kent, de Vrouwenkerkkoorstraat, daar had je vroeger, had je een hofje, het Van Woudendorphofje.

I-1: Heb ik niet gekend.

G: Het werd ook wel genoemd het Pluhofje.

I-1: Het Pluhofje?

G: Daar hebben enige jaren lang, decennia lang hebben daar de familie Plu gewoond. Twee families hoor. En daar liepen altijd kippetjes. En nu zit er het bedrijf van C&A. Nou, dat is een heel groot pand, dat was vierhonderd vierkante meter en allemaal gelijkvloers en in de Kerkgracht had je nog met een zolder te maken. Nou, dat, zo gezegd zo gedaan; dan gingen we daarheen en ik moest dat maar in gaan delen. Je bent chef, dus je deelt het ook in. Nou, en ik thuis aan het tekenen geweest: zo groot ja, en ik op mijn manier, ja, en moet je nagaan [lacht] nooit van geweten, ik heb het allemaal voor elkaar gekregen. Alleen, er werden dus stellingen gemaakt; dat waren Dekzo-stellingen, met van die driehoeken, moeren en schroeven en dergelijke, en die moest je dan in mekaar zetten en die kon je dan op verschillende hoogte zetten, en dan had je dus bodem, plat, ja plankiers zal ik maar zeggen, ook, waar ook grote hoeveelheden op konden staan. En dan moest je zoveel mogelijke zien dat je dat zo goed mogelijk wegwerkte dat wat binnenkwam. Vierhonderd vierkante meter, dat was wat hoor, toen. Want er zaten dus bedrijfjes bij op de Oude Rijn: Zirkzee, van Bram van Leeuwen, dat waren net huiskamers.

I-1: Dus dit was heel groot daarbij vergeleken?

G: Ja, dus ik heb me toen waargemaakt. Nou, dat heb ik een aantal jaren gedaan.

I-1: Wat moet ik me daarbij voorstellen? Kwamen dan winkeliers in die groothandel zoetwaren kopen?

G: Nee, nee, nee. We hadden, dat is later gekomen, we hadden dus vertegenwoordigers. We hadden vertegenwoordigers in Waddinxveen en vertegenwoordiger in Gouda; een vertegenwoordiger kwam uit Den Haag en dan had je telefonische verkoop natuurlijk. Nou, en dan werden, die orders kwamen binnen met de post en die werden dan nagekeken en dergelijke en dat ging het magazijn in en die werden dan zo snel mogelijk klaargemaakt, klaargezet. En toen hadden we nog geen eigen expeditie, geen eigen wagen, en dat moest allemaal, wat naar de bodes moest, wat met de bodes mee moesten, dat moest met de bakfiets gebracht worden. En die zat op de, wij zaten inmiddels op de Vrouwenkerkkoorstraat en de Kaasmarkt, kwamen al die bodediensten bij mekaar.

En rond vieren moest je zorgen dat je je werk klaar had. Om twaalf uur stond er al een ander voor de deur; die ging naar Gouda toe, die kwam uit Noordwijk, de heer Duindam, dus al die

goederen moesten klaarstaan, dat die dus, dat die bodes werk hadden, en dat die mensen dezelfde dag nog die goederen hadden. Een dag besteld, de andere dag in huis.

I-1: Ging het bedrijf ook naar beurzen toe?

G: Ja, ik ben in diverse beurzen geweest, veel in Rotterdam, en ik ben ook in Duitsland geweest. Ja, de Anoege heette dat vroeger. Ja, ik ben in zoveel beurzen geweest dat...

I-1: Maar bent u altijd magazijnchef gebleven tot dat u daar wegging?

G: Nee, later ben ik bedrijfsleider geworden, dus ik ben niet voor niets bij Krantz weggegaan, begrijp je? Maar ik ben daar bedrijfsleider geworden na ook weer een, nou, onenigheid mag ik niet zeggen. Het was zo dat, ik werkte daar dus een aantal jaren al en ik deed m'n werk goed en het was tot volle tevredenheid, en er werden nieuwe vertegenwoordigers gevraagd. En dat vond ik nou wel leuk; dat wilde ik wel doen hè. D'r was bij ons een chauffeur inmiddels, de man zal wel een eigen wagen hebben en chauffeur, en die man zei tegen mij: "Je moet rijles nemen, joh", en die liet mij op die auto rijden, af en toe, en toen zei die: "Nou ga je rijles nemen". Toen heb ik rijles genomen en binnen een aantal weken had ik m'n rijbewijs. Nou, toen werd er een nieuwe vertegenwoordiger gevraagd en toen meldde ik me daarvoor aan. "Nee, blijf jij nou maar hier". En toen kwam er een andere vertegenwoordiger. En niks tegen die man ten nadele hoor, maar die man kon niet schrijven. Die had geen handschrift; je moest drie, vier keer kijken wat er nou precies stond. Wat bedoelde hij, enzovoort. Ik denk: ja. En toen heb ik dus, toen werd ergens anders, in de krant stond dat er een vertegenwoordiger werd gevraagd, dat was bij Menken.

I-1: De melkhandel?

G: De melkhandel, ja. Ik ga solliciteren. Zij zegt [wijst naar zijn vrouw] "Zou je dat nou wel doen?" Ik zeg: "Ik wil vertegenwoordiger worden, ik wil naar buiten". Nou, en ik werd dus aangenomen bij Menken. Nou, en toen moest ik dus iets nieuws gaan promoten, helemaal in nieuw, nou ja, en dan moest ik zoveel mogelijk zien te verkopen. Ik kreeg een bestelwagentje en die werd volgeladen. Nou, dat ging twee dagen goed en de derde dag kwam ik, en: "Kom eens effentjes; wij zitten met een probleem. Wil je even naar Den Haag toe met die wagen die daar staat, want die moest effen gelost worden bij de Zuurkamp. Ik denk: wat krijgen we nou? Een grote vrachtwagen, daar heb ik geen rijbewijs voor. Ja, je hebt er een rijbewijs voor, dan mag je zoveel honderd kilo mag je rijden. Nou ja goed, ik, zo gezegd zo gedaan. Hun zaten aan de Rijksstraatweg. Ik met die grote wagen, vrachtwagen, ik de laan uit. Ik zie ze zo in de spiegel zie ik ze me nakijken, en ik draai zo dus de Rijksstraatweg op; de N44 heet het tegenwoordig. Nou, en zonder blikken of blozen, zonder narigheid natuurlijk. Nou, en dat was niet één keer, dat was meerdere keren. En voor dat ik aan mijn eigen werk kan beginnen was het al middag. Nou, en als ik dan 's avonds thuiskwam en ik had een paar kratjes sinas verkocht, heb ik dat maar verkocht, nou, dan denk ik bij mezelf: ik heb niet m'n best gedaan. Maar ik, ik kon niet anders. Want ze stuurden me naar een wijk toe, naar een stad toe, een plaats toe: ga daar maar beginnen, waar ik weg nog steg wist. Ik stapte naar de politiebureau en ik zei tegen de politieagent: "Joh", ik zeg: "vertel jij mij eens waar de melkboeren allemaal zitten hier". Waar zit de melkboer, want ik mocht alleen maar bij melkboeren verkopen. En ik mocht niet bepaalde winkels, mocht je in, enzovoort, want daar waren ze al klant van. Heb je wel eens van het merk Fruxano gehoord?

I-1: Nee.

G: Nou, dat was een sinas, dat was bij hun het eerste ontwikkeld. Nou ja, uiteindelijk stonden we in Katwijk op een gegeven moment en toen heb ik met een man gesproken, die was daar op vakantie, en dat was een, was voorzitter van een melkhandelarenvereniging in Drenthe. Nou, en die had wel idee in dat spul. Nou, ik zeg: "Hoezo?" Dan en dan was er vergadering en ik moest daar maar komen. Maar ja, de baas van de, nee, de zoon van de baas, nee, de baas z'n broer, die was jonger en die zat altijd te hakken tegen de klant en die had tegen de baas gezegd, tegen Menken, Ad, en dan zegt die: "Ravensbergen, hij gaat daar naartoe hoor, mijn

broer (ik weet niet zijn naam meer). Nou, hij ging erheen en het was een appeltje eitje, en nou en 's maandags sta ik weer op het terrein daar. Hij zegt, d'r ging daar een vrachtwagen weg met aanhanger, hij zegt: "Zie hoe die wagen gaan?" "Ja". Hij zegt: "Die gaat naar Meppel voor die melkhandel; wat jij?" Ik zeg: "ik heb het aangegeven, ik heb met die man staan praten, ik heb hem verteld hoe [onverstaanbaar]". Die man was eigenlijk helemaal ingelicht. Maar ik mocht er niet an. Nou, toen zeg ik tegen m'n baas: "Joh", ik zeg: "Daar schei er mee uit hoor". Dan maar wat anders.

I-1: Maar wat, u was dus van Van Woerden overgestapt naar Menken. Maar waarom ging u bij Van Woerden weg?

G: Nou, omdat ik geen vertegenwoordiger kon worden.

I-1: Oh, omdat, u wilde dat zo graag?

G: Ik wilde dat zo graag...

I-1: Dat.

G: Nou zit er een andere vertegenwoordiger, die z'n schrijfwijze niet eens wist niet hoe hij bepaalde dingen moest schrijven. Ik denk: hoe kan je zo'n man nou wegsturen, en...

I-1: U zei daarstraks dat u nog een flink aantal groothandels kan noemen.

G: Ja.

I-1: Kunt u een voorbeeld daarvan geven?

G: Nou, voor Verkade had je in Leiden De Haan, De Haan zat op de Oude Vest bij de Janvossensteeg. Dan had je Victoria, ook zo'n bekende biscuitfabrikant uit Dordrecht, daar was ook een grossier voor. Die mocht alleen, nou, hij was niet de enigste, want wij mochten ook Victoria verkopen. Hij was van huis uit dus de Victoria-bezoeker. Die zat ook op de Oude Vest voorbij de Pelikaanstraat. Was Waasdorp. Dan had je op de Oude, Nieuwe, Oude Rijn had je Van Dam, van Van Leeuwen, die had de alleenverkoop van rumbonen van van Van Dungen. Dan had je 'n endje verderop, meer naar de markt toe, had je Zirkzee, dan waren de gebroeders Van der Tang, dan had je op de Langebrug had je de Leidse groothandel Van der Steen met de koekfabriek op de Pieterskerkgracht, dan had je Aenmeij op de Vliet [nr. 5], ook een heel klein bedrijfje. Dan had je de Leidse groot, nee, de Leidse groothandel, niet de LACO: [N.V.] Leidse Agentuur Commissie Onderneming. L.A.C.O., die zat ook op de Oude Vest [nr. 171A], waar vroeger een bierfabriek gestaan heb. Met die poort die staat er nog steeds.

I-2: Ja, dat staat er ook boven met letters.

G: Dat was ook LACO, dat was allemaal in Leiden. Dan had je Griffioen, die woonde op de Oude Singel, de Zoeterwoudsesingel, die z'n pakhuis was de gang, wat die had. De gang, daar stonden al z'n spullen.

I-1: Nou, u weet er heel wat te noemen!

G: Ik weet er nog wel een paar. Je had er buiten de stad ook en dergelijke.

I-1: Ik ga even terug naar dat u uw vrouw leerde kennen. Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

G: Op Prediker.

I-1: En wat is Prediker?

G: Dat was een jongelingen-vereniging, jonge mannen en jonge meisjes vereniging.[Leidse Christelijke Jongelingsvereniging Prediker 12:1a, Janvossensteeg 17]

I-1: Dat was van de kerk?

G: Daar zat de kerk niet bij, daar zaten gereformeerden, daar zaten ook hervormden. Maar daar heb ik met heel veel plezier heb ik daar dus een aantal jaren lid geweest en ik heb daar nog toneel gespeeld. Ik heb daar in commissies gezeten, ik heb, hoe heet die, de bazarcommissie, dat waren voor hervormden en allemaal oudere mensen. Heb je wel eens van Dammas van 't Zelfde gehoord?

I-1: Nee.

G: Op de Hoge Rijndijk had ie een groentewinkel en hij had ook een wagen waar die mee reed bij die mensen aan huis. Dammes, en dan had je Piet Harteveld, die woonde op 't Utrechtse Jaagpad; had ook iets van een bedrijf. En dan had je de heer Van Duuren van de Herengracht; dat was een timmerman. En dan had je Ter, meneer Brinks, Brinks had je, van de Steenstraat.

Maar je had wel allemaal oudere mensen die daar als commissie zaten. Die niks met de jongemannenvereniging te maken hadden, maar vroeger wel lid geweest van de jongemannenvereniging. Die waren dus met mekaar en nou, de..., en zo zat ik dus in de commissie. Nou, en donateurs had de leden Predikers, je had de donateurs, en eens per jaar waren er twee donateursavonden; dan werd er dus toneelspel gegeven. Ik heb in de toneelclub gezeten en heb ik ook op het toneel gestaan.

I-1: Nou, u was een buitengewoon actief iemand dus binnen die vereniging, als ik het zo hoor. Bent u nog van meer verenigingen lid geweest?

G: Effen denken. Ja, van de muziekvereniging natuurlijk.

I-1: Wanneer bent u daar mee begonnen?

G: In '47.

I-1: Toen al. Wat was dat voor een muziekvereniging?

G: Muziekvereniging Concordia. O, ik heb hier het lijstje.

I-1: En wat voor instrument speelde u?

G: Ik speelde trompet; de hoorn heette het. Zonder een ventiel he, met eh natuur, natuurgeluiden. Je moet daar [doet mondeling voor] tet te tet te tet, tet tet tet, dus ken geen moment niet spelen, want je ken geen halve noten maken.

I-1: Nee, dat begrijp ik.

G: Je ken het Wilhelmus zo spelen en dat heeft mij ook voordeel gebracht in militaire dienst. Want in militaire dienst kwam ik dus, werd er gevraagd aan mij: "Als je een instrument bespeelt, teken effen, joh, zet effen hier neer". "Ja", ik zeg [onverstaanbaar]. Nou, en toen ben ik in het orkest van de geneeskundige troepen terecht gekomen in Amersfoort, en daar heb ik ook heel wat jaren - tenminste heel wat jaren - heel wat tijden doorgebracht en ik heb ook nooit geen hoeven te schieten of wat dan ook. Ja, ik heb wel moeten schieten, maar dan moest een ander mijn geweer dragen. Ik heb allemaal activiteiten, dus ik moest ook de vlag hijsen en de vlag strijken, en ik moest blazen voor het appèl en dergelijke. Dan zaten we met een groep met een aantal jongens, dat we 't dan om beurten 't aan...

I-1: Maar hoe lang bent u lid geweest van Concordia?

G: Vijf jaar.

I-1: Ja?

G: Ja, en daar was, daar had ik mooi lid van kunnen zijn, blijven, maar daar ben ik weggegaan, ik ben niet meer teruggegaan na m'n militaire diensttijd om redenen dat dus, daar was, bestuurlijk zat het niet goed in mekaar.

I-1: Bij Concordia niet?

G: Ja. Je had een bestuur van de harmonie en je had een bestuur voor de drumband. En je betaalde dus aan datgene, aan waar je in zat. Nou, en toen was daar weer een paar knapen, een paar, ja oudere mensen, ja, die ook wel eens weer wat anders willen. Die hebben ideeën en dergelijke, en nou wilden ze een jeugdorkest oprichten en daar zaten, waren er mensen die waren daar op tegen enzovoort. Want een jeugdorkest is dan aanvullingen voor je grote orkest, want we hadden best een goed orkest, Concordia. Want wij kregen lid, wij kregen ondersteuning van meneer Peet van Bruggen. Peet van Bruggen was de dirigent. En op straat was meneer Scheffers de dirigent. Maar de man die voorop liep, de tamboer-maitre, was meneer De Jeu, was reuze man, niks van te zeggen, maar die wilden altijd weer wat anders. En dat streek dan tegen de haren in van een ander. En op een gegeven moment wilden ze dan een jeugdorkest oprichten, en die ander wilde dat niet. En toen kwamen ze bij mij aan de deur

vragen, terwijl ik nog in dienst was: “Als uw zoon uit dienst komt, wil die dan bij ons komen, want we hebben een jeugdorkest”; die andere: “Als die uit dienst komt, wil die dan weer bij ons terugkomen?”, want enzovoort enzovoort. En toen kwam ik thuis en dan zei m’n moeder: “Joh, ze zijn weer van Concordia geweest of je...” Ik zeg: “Wat een gezeur”. Daar werd ik niet goed van.

I-1: En door die perikelen bent u er eigenlijk mee gestopt?

G: Ben ik, heb ik, nou, ik heb m’n eigen niet meer laten zien. Ik heb ook niet m’n eigen laten horen. En toen kon ik dus, een paar maanden daarna kom ik dus twee knapen tegen die bij Concordia hadden gezeten en die liepen in een ander uniform. Ik zeg: “Wat doen jullie nou?” “Ja, we zijn lid van die en die club”; dat was Kunst en Genoegen K&G. “Joh, kom bij ons”. Nou, je was er toch bij ma, toen we Jaap en die andere tegenkwamen? [vraag aan zijn vrouw; vrouw reageert op de achtergrond met: ja]. Dat we die jongens tegenkwamen? En nou, die zeiden dus, die zeiden: “Kom eens kijken”. Ik zei: “Ik kom eens kijken”. Nou, kijken en ik was verkocht.

I-1: Ja, en daar heeft u hetzelfde instrument gespeeld?

G: Ja, eigenlijk meer instrumenten. Ik heb onder andere, ik heb dus hoorn gespeeld en toen later heb ik sousafoon gespeeld, en ik heb trombone gespeeld, en ik ben dus tambour-maître geweest.

I-1: En hoe lang heeft u daarbij, bij Kunst en Genoegen, gezeten?

G: Tot en met ‘76.

I-1: Zo, dat is een hele tijd.

G: En aangezien, we hadden bepalingen in het reglement dat als je veertig was, dan moest je terugtreden. Maar ik was in ‘75 was ik al 42 jaar en ik weet nog goed: ik liep op de Haarlemmerstraat in verband met 3 oktober, kwam over Blauwpoortsbrug heen en de Haarlemmerstraat in en ik moest even stoppen. Geblazen had je wel meer natuurlijk, en op een gegeven moment blies ik weer af om te beginnen, toen hoorde ik een van de jongens zeggen: “Wat moet die ouwe nou weer?” [gelach]. Ja, weet u.

I-1: En dat was het sein om er mee te stoppen?

G: Nou, ik denk in zoverre, dat ze me voor ouwe verslijten, moet ik maar weg.

I-1: Ja. In verband met de tijd, want we zijn al een hele tijd met u in gesprek, ik denk dat u ook een beetje moe begint te worden aan uw gezicht te zien.

G: Ach, mevrouw.

I-1: Ik ga even naar jullie huwelijk, jullie hebben een verkeringstijd gehad en jullie zijn in welk jaar getrouwd?

G: In ‘56.

I-1: In ‘56, en toen zijn jullie in gaan wonen bij?

G: M’n grootmoeder.

I-1: Bij uw grootmoeder van moeders kant?

G: Van m’n vaders kant.

I-1: Van vaders kant. Want er was geen woonruimte?

G: Er was geen woonruimte.

I-1: Hoe lang hebben jullie moeten inwonen?

G: In ‘56 zijn we getrouwd en in ‘62 kregen we onze eerste woning.

I-1: En waar was...?

G: Zes jaar, hier in de Beethovenlaan. Was onze eerste woning, en die wilden ze van ons afpakken, vergunningen, alles hadden... Nou, afpakken niet, ze wilden dat we dus een etage hoger gingen of nog hoger, konden we kiezen. Zelfs hadden we een kamertje meer dan gekregen; toen kon het wel omdat we een kind hadden, en toen zijn we naar een twee, driekamerwoning, vierkamerwoning, nee, je moet twee kinderen. Maar goed, mijn vrouw

zegt: “Ik heb het en ik geef het niet uit handen, dat hou ik dan maar”. Nou, dan we hebben het gekregen en we waren gewoon d’r rijk mee.

I-1: Heeft uw vrouw ook gewerkt, na jullie huwelijk, bedoel ik.

G: Nee. Nee. Die eh, hoe zat het nou ma? Je hoefde toch niet meer te werken daar als je getrouwd was, dan kon je stoppen?

I-1: Dan kon je stoppen. Bij wat soort bedrijf werkte uw vrouw?

G: Bij de ELMI, Eerste Leidse Mode...

I-1: Ja, waar staat dat ook alweer voor?

G: Ja, overhemden maakte ze.

I-1: O ja, ja. Elmi-overhemden. Maar toen ze ging trouwen moest ze, wat vaak gebruikelijk was, stoppen?

G: Ja, ze moest stoppen. Ze is niet blijven werken.

I-1: Zijn er kinderen uit uw huwelijk geboren?

G: Ja. Twee.

I-1: Twee kinderen, dat is allemaal goed gegaan?

G: Ja hoor, prima.

I-1: Heeft u uw kinderen anders opgevoed dan u opgevoed bent?

G: Ma, ik heb anders opgevoed [tegen echtgenote]. “Nee hoor, vader, helemaal niet” [antwoord echtgenote; er wordt gelachen].

I-1: U heeft het niet anders gedaan dan dat u thuis opgevoed bent?

G: Nee, gewoon zoals wij dus zelf opgevoed waren, zij en ik, en we hebben ook onze kinderen de normen en waarden geleerd, en, je zal het niet geloven, maar het kleinste papiertje wat ze bij d’r hadden douwden ze, stopten ze in hun zak, gooiden ze niet op straat. Voor de beesies hadden ze aandacht; ze zijn op verenigingen geweest, we hebben ze alles gegeven wat ze kunnen krijgen en we hebben ze geholpen en ze zijn getrouwd, en ze hebben allemaal d’r eigen huis en nou ja en ze hebben allemaal een goeie baan, dus wat dat betreft...

I-1: Goed gedaan!

G: Dacht ik ook.

I-1: Zeker. Ik wil nog kort even, want u bent bij Menken weggegaan, nog even als gevolg van uw werkleven, maar dan kort. Wat bent u na Menken gaan doen?

G: Toen ben ik weer naar de PTT, toen moest ik een baan hebben dus. “Ja”, zei m’n vrouw, “je ken toch zomaar niet weggaan. Heb je dan wel werk?” “Ja, ik heb zo werk hoor”. Maar ik had zo werk ook. Tuurlijk mevrouw. Ik ging naar de PTT, daar hadden ze mensen nodig. Nou, ik werd zo aangenomen. “Je ken maandag beginnen”. Ik zeg: “Maandag kom ik niet”. “Waarom niet?” “Maandag heb ik drie oktober”. [gelach]. Weet je nog? [tegen echtgenote]. Ja?

I-1: En hoe lang heeft u bij de PTT gewerkt?

G: Nou, ook niet zo gek lang hoor.

I-1: Als postbesteller?

G: Eerst als postbesteller, later als chauffeur; dat vond ik ook prachtig. Ik heb op die grote wagens gezeten.

I-1: En na de PTT?

G: Na de PTT is mijn vorige baas, die Van Woerden, die stonden op een gegeven moment met z’n tweeën voor de deur: of ik bij hun kwam werken. Want d’r was een baan, een baan voor mij als bedrijfsleider. En dat bedrijf in de Vrouwenkerkkoorstraat werd omgezet naar een zelfbedieningsgroothandel, zodat de mensen konden komen en zelf de spulletjes konden laden en gelijk zelf afrekenen.

I-1: Ja, ja.

G: Ik moest facturen maken, kreeg een meisje op kantoor, hebben en zo meer, en ik moest zorgen dat de handel goed beschikbaar was. En later ging, toen heb ik dat een hele tijd

gedaan, tien jaar lang. Tien jaar lang. Ja, ik ben dus in die branche gebleven, want toen ging het bedrijf verhuizen naar Zoeterwou. En dat heb geen jaar gedraaid, want toen ging het failliet.

I-1: Toen ging het failliet, maar toen was u al d'r al weg?

G: Nee.

I-1: Nee?

G: Nee, het werd overgenomen door Lekkerland, en bij Lekkerland hadden ze de boekhouder hadden ze niet nodig, want die boekhouder, ze hadden al een boekhouder, en de bedrijfsleider hadden ze ook niet nodig, want ze hadden al een bedrijfsleider. Dus ja, ik moest zelf maar zien dat ik... En die meneer Waja, die had me wel eens gebeld, daar had ik wel eens contact mee gehad, want die wilde ook wel eerder dat ik bij hun kwam.

I-1: Waar staat Waja voor.

G: Winst aan jullie allen.

I-1: Wat een aparte naam is dat.

G: Weet je wat wij zeiden?

I-1: Nou?

G: Wij achter Jan aan. [gelach]. Want Jan was de baas.

I-1: Wat was dat voor een bedrijf?

G: Ook hetzelfde. Ook een groothandel.

I-1: Ook in zoetwaren?

G: Ook in ja, nou ja. Goed, daar ben ik dus, dus toen ik daar te horen kreeg dat ik niet meer hoefde komen eigenlijk, dat ik mijn eigen baas moest gaan zoeken, toen was ik al direct diezelfde weekend bij die man geweest, en 's maandags ging ik al aan de slag. En toen zegt die man tegen mij: "Wat denk je om te zetten?", toen ik met hem in gesprek was. Nou, ik zeg: 50.000, 55.000 gulden. Nou, als jij 35.000 gulden omzet, dan ben ik al heel tevreden met je. De eerste maand dat ik daar werkte: 58.000 gulden!

I-1: Nou, kijk eens aan, bij Waja dus.

G: Bij Waja. Maar ik had een aantal dagen gemist, want ik had eerst een aantal dagen achter de telefoon gezeten. Al die klanten opgebeld dat ik daar zou komen. Er waren maar twee of drie die afhaakten. Die zeiden: "Nee, ik zoek m'n eigen baas wel, m'n eigen leverancier wel". Maar alle mensen, alle...

I-1: Dat waren uw contacten die u bij Van Woerden al had?

G: Ja, ja.

I-1: Die bent u toen gaan bellen?

G: Ja.

I-1: Hoe lang heeft u bij Waja gewerkt, tot uw pensionering?

G: Ja. Dat is later ook Lekkerland geworden. Ja, tot mijn pensionering, ja. In '71 ben ik daar terechtgekomen en in '93 ben ik dus met pensioen gegaan. Met de VUT [vervroegde uittreding] gegaan.

I-1: Met de VUT gegaan. Ik zou het hierbij willen laten, als u dat goed vindt, en hiermee het interview afsluiten. Ik wil u heel hartelijk bedanken voor alles wat u verteld heeft.

[Einde interview].

Eerdere interviews met K. Ravensbergen zijn te lezen in een getypt exemplaar, aanwezig in de bibliotheek van Erfgoed Leiden en Omstreken onder cat.nr. G16D102, gehouden door Rutger van der Poel en Bram Schouten met dhr. en mw. Ravensbergen op 10 april 1995 (90 minuten) en 24 april 1995 (50 minuten), en in *Stielz* 10 (1999) afl. 1, p. 24-25. In het boek *De Ravensberg/en's sinds 1575* door mw. G.J.S. Schoneveld-Ravensbergen (Rijnsburg 1993) is

de stamreeks van Klaas als generatie 11 uit te rekenen: 1. Gijsbrecht Aelbertsz.; 2. Jan; 3. Gijsbert; 4. Dirk; 5. Dirk; 6. Hendrik; 7. Kors; 8. Nicolaas; 9. Nicolaas; 10. Nicolaas; 11. Klaas.